VREDE VERHANDELEN

Hoe Europa bijdraagt tot het ondersteunen van illegale Israëlische nederzettingen

APRODEV · Broederlijk Delen · caabu · ccfd-terre solidaire · christian aid · Church of Sweden · Cordaid

DanChurchAid · diakonia · fidh · FinnChurchAid · ICCO · IKV PAX CHRISTI · MAP · medico international

The Methodist Church · Norwegian Church Aid · Norwegian People's Aid · Quaker Council for European Affairs · Trócaire

DIT RAPPORT KWAM TOT STAND DANKZIJ
DE VOLGENDE ORGANISATIES:

1. APRODEV
2. Broederlijk Delen (België)
3. Caabu (Verenigd Koninkrijk)
4. CCFD - Terre Solidaire (Frankrijk)
5. Christian Aid (VK en Ierland)
6. Church of Sweden
7. Cordaid (Nederland)
8. DanChurchAid (Denemarken)
9. Diakonia (Zweden)
10. FinnChurchAid (Finland)
11. ICCO (Nederland)
12. IKV Pax Christi (Nederland)
13. Internationale Federatie voor de Mensenrechten (FIDH)
14. Medical Aid for Palestinians (Verenigd Koninkrijk)
15. Medico international (Duitsland)
16. Medico international (Zwitserland)
17. The Methodist Church in Britain
18. Norwegian People's Aid
19. Norwegian Church Aid
20. Quaker Council for European Affairs
21. Quaker Peace and Social Witness (Verenigd Koninkrijk)
22. Trocaire (Ierland)

Gelieve voor meer informatie contact op te nemen met:
martin.konecny@crisisaction.org

Gepubliceerd in oktober 2012

Coverfoto: Uitzicht op de nederzetting van Modi'in Illit, gebouwd op geconfisceerde gronden van de aangrenzende Palestijnse dorpen. Eduardo Soteras/Activestills.org

Ontwerp: Miriam Hempel, www.daretoknow.co.uk

Nederlandse vertaling: LS Translations, Belgium, www.lstranslations.be
(met de steun van de Belgische ontwikkelingssamenwerking)

INHOUD

VOORWOORD 5

KORTE SAMENVATTING 6-7

INLEIDING 8

KAART VAN NEDERZETTINGEN 9

HOOFDSTUK 1 - ISRAËLISCHE NEDERZETTINGEN EN HUN IMPACT 10-16
1.1. Invloed op Palestijnse rechten en levenskwaliteit
1.2. Nederzettingen, handel en internationaal recht

HOOFDSTUK 2 - DE TWEE ECONOMIEËN VAN DE WESTELIJKE JORDAANOEVER: OVERVLOEDIGE SUBSIDIES TEGENOVER VERLAMMENDE BARRIÈRES 17-19
2.1. Voordelen voor nederzettingen
2.2. Beperkingen voor de Palestijnse economie en handel
2.3. EU-financiering en Palestijnse afhankelijkheid van steun

HOOFDSTUK 3 - DE ECONOMISCHE RELATIES VAN EUROPA MET NEDERZETTINGEN 20-25
3.1. Handelsvolume van de EU met de nederzettingen
3.2. Meest gangbare producten uit nederzettingen die in Europa worden verkocht
3.3. Betrokkenheid van Europese ondernemingen

HOOFDSTUK 4 - EUROPEES BELEID TEN OPZICHTE VAN DE NEDERZETTINGEN 26-29
4.1. Goederen uit nederzettingen en bevoorrechte toegang tot de markt
4.2. Etikettering voor de consument
4.3. Zakelijke transacties van private sector met de nederzettingen ontmoedigen
4.4. De invoer van producten uit de nederzettingen verbieden
4.5. Nederzettingen uitsluiten van overeenkomsten en samenwerkingsinstrumenten met Israël

HOOFDSTUK 5 - AANBEVOLEN MAATREGELEN VOOR EUROPESE REGERINGEN EN DE EU 30-31

VOETNOTEN 32-35

VOORWOORD

Hans van den Broek

© The Rights Forum

Begin 1993 werd ik aangesteld als EU-Commissaris voor Externe Relaties. Het was een tijdperk van hoop en engagement voor Israël en Palestina, een paar maanden voor de ondertekening van de Oslo-akkoorden.

Twintig jaar later lijkt vrede in het Midden-Oosten verder weg dan ooit. Het feit dat geen allesomvattende vrede werd bereikt, heeft verschillende redenen. De stagnatie van het vredesproces kan niet aan één enkele factor worden toegeschreven.

Een van de hoofdredenen - en volgens mij de doorslaggevende - is het niet-aflatende nederzettingenbeleid dat Israël voert op de Westelijke Jordaanoever en in Oost-Jeruzalem. De voorbije jaren stond dit beleid de hervatting van zinvolle vredesonderhandelingen in de weg. Haar negatieve impact gaat echter nog veel verder: het beleid bedreigt de leefbaarheid van de tweestatenoplossing en bijgevolg de vrede zelf.

De voorbije decennia heeft de EU het nederzettingenbeleid voortdurend gehekeld en veroordeeld. In tientallen officiële verklaringen en standpunten herbevestigt de EU steeds weer dat de nederzettingen onwettig zijn volgens het internationaal recht en het voornaamste struikelblok voor vrede. De EU heeft herhaaldelijk benadrukt dat ze geen unilaterale wijzigingen aan de grenzen van voor 1967 zal erkennen, ook wat Jeruzalem betreft.

Terwijl de bouw van nederzettingen werd voortgezet en nog in tempo toenam, hebben wij, Europeanen, het nagelaten van woorden tot daden over te gaan. Tot nu toe hebben wij onze grote politieke en economische macht ten opzichte van Israël niet ingezet om ontwikkelingen te beperken die in tegenspraak zijn met onze basiswaarden en die onze strategische doelstellingen ondermijnen.

Terwijl de deur naar een mogelijke vrede tussen Israël en Palestina voor onze ogen dichtgaat, staat de EU voor de fundamentele uitdaging en mogelijk zelfs laatste kans om haar principiële standpunten om te zetten in werkelijke daden. Als Europa de tweestatenoplossing wil handhaven, moet het onverwijld handelen en de leiding nemen.

Dit baanbrekende rapport stelt voor op welke manier de EU dit kan doen. Het wijst op concrete maatregelen die de EU en haar 27 lidstaten zouden moeten aannemen om de geloofwaardigheid van de Europese standpunten te herstellen en het nederzettingenbeleid in te dammen. Deze maatregelen zijn een ernstige overweging waard op het hoogste niveau.

Ik ben van mening dat deze maatregelen, die enkel gericht zijn op de onwettige nederzettingen buiten Israëls erkende grenzen, geen anti-Israëlische agenda vormen. Integendeel, in overeenstemming met het internationaal recht moet de handhaving van de tweestatenoplossing worden beschouwd als een bijdrage tot de veiligheid en wettigheid van Israël.

Hans van den Broek
Gewezen minister van Buitenlandse Zaken van Nederland (1982-1993) en voormalig EU-Commissaris voor Externe Relaties (1993-1999)

KORTE SAMENVATTING

Het standpunt van de Europese Unie is duidelijk: de Israëlische nederzettingen in bezet Palestijns gebied zijn "illegaal onder internationaal recht, vormen een obstakel voor het bereiken van een vredesakkoord en dreigen een tweestatenoplossing onmogelijk te maken"[1]. Toch toont dit rapport hoe het Europese beleid bijdraagt tot de ondersteuning van diezelfde nederzettingen. Het onthult dat de EU ongeveer vijftien keer meer invoert vanuit de illegale nederzettingen dan van de Palestijnen zelf.

Israëlische nederzettingen zijn gemeenschappen in gebieden die sinds 1967 door Israël worden bezet. Vandaag wonen meer dan 500 000 Israëlische kolonisten op de hele bezette Westelijke Jordaanoever, met inbegrip van Oost-Jeruzalem. De nederzettingen controleren meer dan 42% van het land op de Westelijke Jordaanoever en het grootste deel van zijn water en natuurlijke grondstoffen.[2] Hun dagelijkse inbreuk op Palestijns grondgebied ondermijnt de haalbaarheid van de door de Europese Unie gesteunde tweestatenoplossing.

De afgelopen twee jaar nam de uitbreiding van de nederzettingen nog sneller toe, met de aankondiging en goedkeuring van meer dan 16 000 nieuwe wooneenheden.[3] Intussen worden steeds meer Palestijnse bouwwerken - met inbegrip van de door Europese donoren gefinancierde constructies - gesloopt, waardoor in 2011 meer dan duizend mensen uit hun huizen werden verjaagd (bijna twee keer zoveel als in 2010).[4] De afgelopen twee jaar waren er een nooit eerder gezien aantal gewelddadige aanvallen van kolonisten tegen Palestijnen.

Discriminerend dualistisch systeem

Door nederzettingen op te richten hebben opeenvolgende Israëlische regeringen een discriminerend, dualistisch systeem tot stand gebracht op de Westelijke Jordaanoever. In dit systeem genieten de kolonisten alle rechten en voordelen verbonden aan het Israëlische staatsburgerschap en worden de Palestijnen onderworpen aan de militaire wetten van Israël die hen hun fundamentele rechten ontnemen.

Ondanks een beperkte versoepeling in de afgelopen jaren[5], worden de verplaatsingen van de Palestijnen binnen de Westelijke Jordaanoever en hun toegang tot essentiële diensten, met inbegrip van ziekenhuizen, nog steeds gehinderd door zowat 542 obstakels, waaronder wegblokkades en controleposten. De toegang tot water blijft eveneens uitermate ongelijk. Israël haalt te veel water uit de waterbronnen op de Westelijke Jordaanoever, terwijl de mogelijkheden van de Palestijnen om nieuwe waterputten te boren en hun waterinfrastructuur uit te bouwen aan banden worden gelegd. In sommige gevallen heeft het oppompen van grondwater om er de boerderijen in de nederzettingen mee te irrigeren, ervoor gezorgd dat de vlakbij gelegen Palestijnse waterputten droog gezet zijn. Hierdoor kunnen de Palestijnen moeilijker hun eigen grond bewerken.

De twee economieën van de Westelijke Jordaanoever

Landbouwers en ondernemers in de nederzettingen genieten van hoge subsidies van de Israëlische regering en hebben vlot toegang tot de internationale markt langs overheidswegen die de Palestijnse gebieden niet ontsluiten.

De Palestijnse economie, daarentegen, wordt fel gehinderd doordat Israël de toegang tot markten en natuurlijke grondstoffen beperkt. Op jaarbasis wordt de kostprijs hiervan geraamd op 5,2 miljard euro of 85 procent van het totale Palestijnse bbp[6]. Als gevolg van deze beperkingen is de Palestijnse export vandaag gedaald van meer dan de helft van het Palestijnse bbp in de jaren 1980 tot minder dan 15 procent in de voorbije jaren. Dit doet alle voordelen teniet van de preferentiële handelsovereenkomst die de EU met Palestina heeft afgesloten[7].

Mede hierdoor is een situatie ontstaan waarin de Palestijnse Autoriteit voor een groot deel van haar inkomsten afhankelijk is van EU-donaties en andere buitenlandse donoren. Momenteel bevindt ze zich dan ook in een acute financiële crisis.

De tegenstrijdigheden van Europese handel met de Israëlische nederzettingen

Volgens de meest recente raming die de Israëlische overheid aan de Wereldbank bezorgde, bedraagt de import van de EU uit de nederzettingen 300 miljoen dollar (230 miljoen euro) per jaar[8]; Dit is ongeveer vijftien keer zoveel als wat de EU op jaarbasis uit Palestina invoert[9]. Aangezien er ongeveer vier miljoen Palestijnen en 500 000 Israëlische kolonisten in de bezette gebieden wonen, betekent dit dat de EU per kolonist meer dan 100 keer zoveel invoert dan per Palestijn.

Tot de meest gebruikelijke producten uit de nederzettingen die in Europa worden verkocht, behoren landbouwproducten zoals dadels, citrusvruchten en kruiden, en fabricaten zoals cosmetica, carbonisatietoestellen, plastic, textielproducten en speelgoed.

Ondanks haar standpunt dat nederzettingen niet tot Israël behoren, aanvaardt Europa de invoer van producten uit deze nederzettingen, die 'Israël' als oorsprong vermelden. Op die manier stemt Europa ermee in dat Israël zijn soevereiniteit uitbreidt naar de bezette gebieden. Veel van deze producten worden ook in Europese winkels verkocht onder het misleidende label "Made in Israel". Dit ontneemt consumenten het recht om bij het winkelen te beslissen op basis van correcte informatie, dat zij onder de huidige EU-wetgeving hebben. Bijgevolg steunen tal van Europese consumenten onbewust de nederzettingen en de ermee gepaard gaande schendingen van de mensenrechten.

Naast de handel in producten uit de nederzettingen hebben sommige Europese ondernemingen ook geïnvesteerd in de nederzettingen, aanverwante infrastructuur of leveren ze er diensten. Enkele betrokken bedrijven zijn G4S (VK/Denemarken), Alstom (Frankrijk), Veolia (Frankrijk) en Heidelberg Cement (Duitsland). Andere, zoals Deutsche Bahn (Duitsland), AssaAbloy (Zweden) en Unilever (Nederland) hebben de afgelopen jaren hun activiteiten op de Westelijke Jordaanoever reeds stopgezet. Ze vormen een voorbeeld voor de ondernemingen die nog steeds handel drijven met de nederzettingen.

Een andere tegenstrijdigheid in het EU-beleid tegenover Israëls illegale nederzettingen is dat de EU er niet in slaagt de nederzettingen uit te sluiten van voordelen in het kader van haar samenwerkingsprogramma's en bilaterale akkoorden met Israël. In verscheidene gevallen werden openbare middelen van de EU voor onderzoek en ontwikkeling aangewend om activiteiten in de nederzettingen te financieren[10]. De onlangs geratificeerde 'Overeenkomst EU-Israël inzake de overeenstemmingsbeoordeling en aanvaarding van industrieproducten' ('Agreement on Conformity Assessment and Acceptance of Industrial Products' of ACAA), is een ander voorbeeld van het feit dat de EU er niet in slaagt aan te dringen op een duidelijk onderscheid tussen Israël op zich en de illegale nederzettingen.

De weg vooruit

De vele linken tussen Europa en de nederzettingen stroken niet met de verplichtingen van Europa onder het internationaal recht. Deze bepalen dat derden, met inbegrip van de Europese regeringen, de plicht hebben nederzettingen niet te erkennen, te steunen of bij te staan en zich daadwerkelijk tegen deze nederzettingen te verzetten. Door handel te drijven met de nederzettingen en bij te dragen tot hun instandhouding, ondermijnt de EU haar jarenlange politieke en financiële investeringen in een poging een Palestijnse staat op te bouwen. Maar Europese regeringen worden zich steeds meer bewust van de noodzaak om de kloof tussen hun retoriek over nederzettingen en hun feitelijke daden te dichten. De Britse en Deense overheden hebben reeds concrete stappen gezet door hun goedkeuring van richtlijnen voor een correcte etikettering van producten uit de nederzettingen. Maar nationale regeringen en de EU kunnen veel meer doen om ervoor te zorgen dat hun beleid geen rechtstreekse of onrechtstreekse steun biedt aan de nederzettingen en de onrechtvaardigheden die eraan verbonden zijn.

Aanbevolen maatregelen (voor nationale regeringen en/of de EU)

Verkoop en invoer van producten uit de nederzettingen

1. Minimaal een correcte etikettering van alle producten uit nederzettingen voor de consument. Zoals het VK en Denemarken doen, maar met inbegrip van industriële producten.	Nationaal en EU
2. Verder alle handelsondernemingen ervan weerhouden goederen uit de nederzettingen aan te kopen en alle andere handels- en investeringsrelaties met de nederzettingen ontmoedigen aan de hand van officieel overheidsadvies.	Nationaal
3. Of de meer uitvoerige maatregel die alle import van producten uit nederzettingen verbiedt, zoals Ierland vraagt.	Nationaal bij gebrek aan gezamenlijke EU actie

De nederzettingen uitsluiten van Europese en nationale relaties met Israël

4. Producten uit de nederzettingen uitsluiten van preferentiële markttoegang door erop aan te dringen dat Israël een andere aanduiding dan 'Israël' gebruikt voor de oorsprong van producten uit nederzettingen.	EU/EFTA
5. Nederzettingen uitsluiten van bilaterale overeenkomsten en samenwerkingen met Israël, door middel van uitdrukkelijke wettelijke bepalingen en waarborgen.	Nationaal en EU
6. Producten en bedrijven uit de nederzettingen uitsluiten van openbare aanbestedingen.	Nationaal en EU

Financiële transacties met de nederzettingen

7. Organisaties die nederzettingen financieren, schrappen uit systemen voor belastingaftrek, zoals in Noorwegen gebeurt.	Nationaal
8. Financiële transacties naar de nederzettingen en aanverwante activiteiten vermijden door beperkende maatregelen toe te passen..	Nationaal bij gebrek aan gezamenlijke EU actie

Overige maatregelen

9. Burgers ontmoedigen om eigendom te kopen in nederzettingen door middel van officieel advies, zoals verscheidene lidstaten van de EU reeds doen.	Nationaal
10. Richtlijnen uitbrengen voor Europese reisorganisatoren om steun aan ondernemingen in de nederzettingen te voorkomen.	Nationaal
11. Een lijst opstellen van bedrijven die de oorsprong van goederen uit de nederzettingen foutief vermelden als 'Israël', zoals gevraagd door het Europees Parlement.	EU
12. Erop aandringen dat Israël de gegevens over de nederzettingen die het aan de Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling (OESO) bezorgt, niet langer bij die van Israël voegt.	Leden van de OESO

INLEIDING

De ondertekenaars van dit rapport zijn humanitaire, ontwikkelings-, mensenrechten-, vredes- en geloofsorganisaties uit negen lidstaten van de EU en uit Noorwegen en Zwitserland. Ze zijn reeds jarenlang getuigen van de dagelijkse gevolgen van de Israëlische nederzettingen voor de Palestijnse gemeenschappen in de bezette gebieden. In tegenstelling tot de overheersende analyse dat de situatie zich in een impasse of een status quo bevindt, hebben zij vastgesteld dat de realiteit op het terrein verre van statisch is. De nederzettingen breiden uit en beperken zo de toegang van de Palestijnen tot grondstoffen zoals water en landbouwgrond, terwijl de infrastructuur van controleposten, wegen voor kolonisten en de scheidingsmuur hun bewegingsvrijheid afremmen en hun toegang tot basisdiensten belemmeren. Palestijnse huizen en infrastructuur worden gesloopt om plaats te ruimen voor de nederzettingen, waardoor ieder jaar honderden mensen worden verdreven.

Het standpunt van de Europese Unie is duidelijk: “Nederzettingen zijn illegaal onder het internationaal recht, vormen een obstakel voor het bereiken van een vredesakkoord en dreigen een tweestatenoplossing onmogelijk te maken”[11]. Niettemin hebben de verklaringen van de EU in de loop der jaren de bouw van nieuwe nederzettingen niet kunnen stoppen. Terzelfdertijd blijft Europa handel drijven met de nederzettingen, waardoor ze zich makkelijker verankeren en groeien. Aangezien de uitbreiding van de nederzettingen een leefbare Palestijnse staat nagenoeg onmogelijk maakt, ondermijnt de handel met de nederzettingen de miljarden euro aan Europese steun, die in de opbouw van een Palestijnse staat werden geïnvesteerd. Europese regeringen worden zich steeds meer bewust van de noodzaak om dit onlogische beleid recht te zetten.

Dit rapport documenteert de impact van de Israëlische nederzettingen op de rechten en de levenskwaliteit van de Palestijnen, en beschrijft de volledig verschillende wijze waarop de Israëlische overheid de kolonisten en de Palestijnen op de Westelijke Jordaanoever behandelt. Het schetst de economische banden tussen Europa en de nederzettingen en geeft een overzicht van de meest gebruikelijke producten uit nederzettingen die in Europa worden verkocht en van de betrokkenheid van Europese ondernemingen. Het rapport analyseert eveneens het Europese beleid en de nationale beleidslijnen in verband met handel en andere samenwerkingsverbanden met de nederzettingen. Het stelt een reeks concrete en haalbare maatregelen voor om acties van de nationale overheden en de EU te doen stroken met hun woorden en te garanderen dat hun beleid geen rechtstreekse of onrechtstreekse steun verleent aan de nederzettingen.

Opgerichte en ontruimde nederzettingen 1967 – 2008

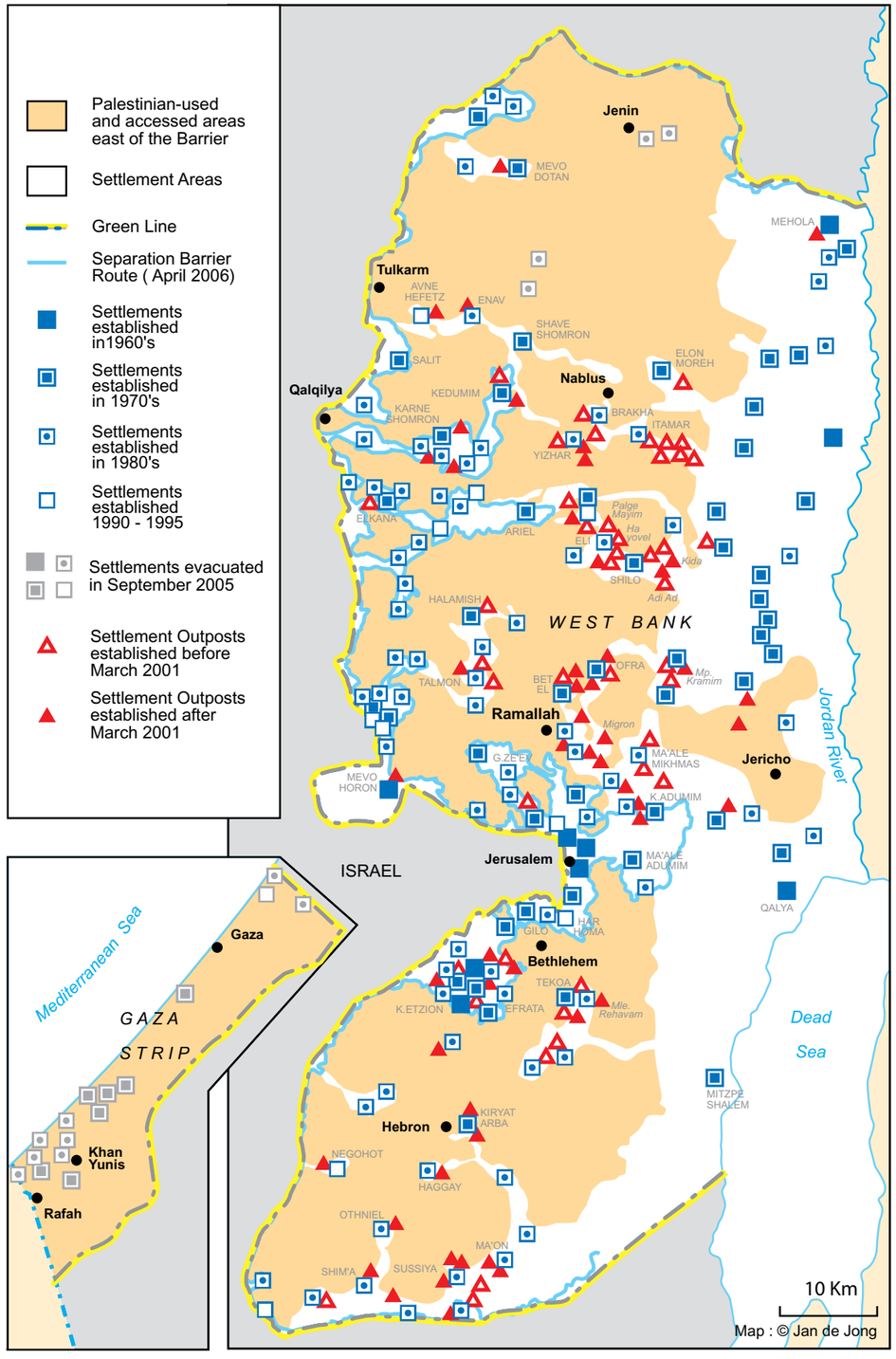

▲ Opgerichte en ontruimde nederzettingen 1967 - 2008
Foundation for Middle East Peace en Jan de Jong, februari 2008, Kaart: Jan de Jong

HOOFDSTUK 1 – ISRAËLISCHE NEDERZETTINGEN EN HUN IMPACT

▲ Een Israëlische soldaat doorzoekt de schooltas van een jongen in Hebron. Foto: Trócaire/Alan Whelan

Nederzettingen zijn woongemeenschappen die gevestigd zijn op grondgebied dat Israël sinds de Arabisch-Israëlische oorlog van 1967 bezet. Nederzettingen worden ondersteund door eigen infrastructuur zoals speciale wegen, controleposten en de scheidingsmuur die hen afscheidt van de omwonende Palestijnse bevolking. Nederzettingen schenden het internationaal recht en de resoluties van de VN-Veiligheidsraad. Toch heeft elke Israëlische regering, gedurende de 45 jaar dat Israël het Palestijnse grondgebied bezet, de verdere uitbreiding van de nederzettingen gestimuleerd.

Er wonen nu meer dan 500 000 Israëlische kolonisten in meer dan 200 nederzettingen op de Westelijke Jordaanoever, met inbegrip van Oost-Jeruzalem.[12] De kolonistenbevolking is sinds de vredesakkoorden van Oslo (1993) meer dan verdubbeld. Het doel van de akkoorden was nochtans een kader te creëren om de bezetting te beëindigen.[13] Het groeitempo bij de kolonistenbevolking ligt veel hoger (gemiddeld 5,3% op jaarbasis in het afgelopen decennium) dan bij de Israëlische bevolking in haar totaliteit (1,8%).[14] Sommige van de grootste nederzettingen, zoals Ma'ale Adummim, Ariel en Betar Illit, zijn nu vrij grote steden met tienduizenden inwoners.

De Amerikaanse president Obama kon de Israëlische regering niet overtuigen de bouw van nederzettingen te bevriezen. De aangroei van nederzettingen is vooral de afgelopen twee jaar opvallend versneld. Sinds oktober 2010 werd de bouw van meer dan 16 000 nieuwe wooneenheden aangekondigd en/of goedgekeurd.[15] In dezelfde periode heeft de Israëlische overheid de afbraak van Palestijnse huizen nog opgevoerd. Ook het aantal gewelddadige aanvallen van kolonisten tegen Palestijnen is fors toegenomen.

De groei van de nederzettingen veroorzaakt een situatie op het terrein die het Palestijnse zelfbeschikkingsrecht schendt. Die maakt de door de Europese Unie gesteunde tweestatenoplossing nog moeilijker. Meer dan 42 procent van het land op de Westelijke Jordaanoever en het grootste deel van het water en de natuurlijke hulpbronnen werden afgenomen van de Palestijnen en aan de nederzettingen toebedeeld.[16] De nederzettingen en de eraan verbonden infrastructuur, met inbegrip van nieuwe wegennetwerken en de scheidingsmuur, hebben Palestijnse gemeenschappen versnipperd in afzonderlijke enclaves. Verplaatsingen tussen deze enclaves worden gecontroleerd via controleposten. Deze "landroof", die niet kan worden gerechtvaardigd op basis van veiligheidsredenen, heeft de levensruimte van de Palestijnen drastisch beperkt. Tegelijkertijd werden de nederzettingen geïntegreerd in het eigenlijke Israël, waardoor de internationaal erkende grenzen van vóór 1967 tussen Israël en de Westelijke Jordaanoever vervagen.

Door de bouw van deze nederzettingen heeft Israël op de Westelijke Jordaanoever een discriminerend dualistisch regime tot stand gebracht, waarbij op hetzelfde grondgebied twee bevolkingsgroepen gescheiden van elkaar leven volgens twee verschillende rechtssystemen. Terwijl kolonisten allerlei rechten en voordelen genieten die de Israëlische burgers ook hebben, worden de Palestijnen onderworpen aan een systeem van Israëlische militaire wetten dat hen van hun fundamentele rechten berooft[17].

▲ De bouw van de Muur in het Palestijnse dorp Al Walaje, omringd door duizenden nederzettingswoningen van het Gush Etzion-blok. Foto: David

Zones A, B en C: permanente tijdelijkheid

Als gevolg van de Oslo-akkoorden werd de Westelijke Jordaanoever ingedeeld in drie administratieve zones (areas), bedoeld als tijdelijke overgangsmaatregel. In "Area A", die slechts 18% van de Westelijke Jordaanoever omvat, is zowel het burgerlijk bestuur als het veiligheidstoezicht in handen van de Palestijnse Autoriteit. "Area B" staat onder Palestijns burgerlijk bestuur en een gezamenlijk veiligheidstoezicht door Israël en Palestina. In "Area C" is het volledige burgerlijke en militaire toezicht in handen van de Israëlische overheid. In deze zone zijn de Israëlische nederzettingen gevestigd. Zone C omvat 62% van de Westelijke Jordaanoever en is daarmee de grootste en enige aaneensluitende zone die de 227 afzonderlijke enclaves (uit Zone A en B) met elkaar verbindt.[18] Om door zone C te kunnen reizen moeten de Palestijnen langs controleposten passeren. In zone C bevinden zich ook de meeste waterbronnen en het grootste gedeelte van het grasland en de landbouwgrond. Zoals de EU in een intern rapport stelt, is het door hen gesteunde en medegefinancierde project tot de uitbouw van een Palestijnse staat "in feite deels beperkt tot de gefragmenteerde en geïsoleerde 'eilanden' van zones A en B in de 'oceaan' van de aaneensluitende zone C".[19]

"Israël's aankondigingen de bouw van nederzettingen in de Bezette Palestijnse Gebieden (ook in Oost-Jeruzalem) te versnellen, ook in Oost-Jeruzalem, dragen een vernietigende boodschap uit. Wij roepen de Israëlische regering op deze plannen te herzien. De leefbaarheid van de Palestijnse staat zoals wij die willen, en de tweestatenoplossing die noodzakelijk is voor de veiligheid van Israël op lange termijn, komen in gevaar door de systematische en opzettelijke uitbreiding van de nederzettingen. Nederzettingen zijn illegaal onder het internationaal recht en betekenen een ernstige klap voor de inspanningen van het Kwartet om de vredesonderhandelingen weer op gang te brengen. De bouw van nederzettingen, inclusief in Oost-Jeruzalem, moet onmiddellijk worden stopgezet."

Verklaring van de EU bij de VN-Veiligheidsraad, december 2011[20]

1.1 Invloed op Palestijnse rechten en levenskwaliteit

▲ Leden van de familie a-Rashaydah na de sloop van hun huis in Fasayil in de Jordaanvallei. Foto: B'Tselem/Atef Abu a Rob

Het Israëlische beleid om in de bezette gebieden nederzettingen te bouwen leidt tot wijdverbreide schendingen van de mensenrechten en ondermijnt de ontwikkeling van Palestijnse woongemeenschappen. Palestijnse huizen worden gesloopt om plaats te ruimen voor illegale nederzettingen. Hierdoor moeten honderden mensen zich jaarlijks gedwongen verplaatsen. De nederzettingen ontzeggen de Palestijnen hun bewegingsvrijheid en beroven hen van de toegang tot levensnoodzakelijke grondstoffen zoals water en landbouwgrond.

Afbraken en gedwongen verplaatsing

De laatste jaren nam het aantal afbraken van Palestijnse huizen en infrastructuur door Israëlische troepen fors toe. Dit leidde tot steeds meer gedwongen verplaatsingen van mensen. In 2011 werden in zone C en in Oost-Jeruzalem 622 Palestijnse huizen, waterputten, vergaarbakken voor regenwater en andere essentiële infrastructuur vernietigd. Hierdoor moesten bijna 1 100 Palestijnen zich noodgedwongen verplaatsen. Dat is bijna twee keer zoveel als het aantal mensen dat in 2010 gedwongen werd verplaatst en is het hoogste cijfer in jaren. Meer dan 60 procent van de afbraken gebeurt vlakbij of binnen zones die aan nederzettingen werden toegekend.[21]

In de eerste negen maanden van 2012 hield het aantal afbraken per maand gelijke tred met het voorgaande recordjaar.[22] Duizenden mensen lopen nog steeds het risico op afbraak en verplaatsing in zone C en Oost-Jeruzalem. Met uitzondering van gevallen waarin het militair absoluut noodzakelijk is, vormt het vernietigen van eigendom van de bevolking in bezet gebied een schending van het internationaal recht.[23]

De afbraken beroven mensen niet alleen van hun huis, maar vernietigen de bronnen van hun levensonderhoud en hebben een verpletterende negatieve pyschosociale impact. In 2011 waren meer dan de helft van de verplaatste Palestijnen kinderen[24] bij wie het verlies van hun thuis bijzonder hard aankomt.

Volgens de Israëlische overheid vinden de afbraken plaats omdat men niet beschikt over de vereiste bouwvergunningen. In werkelijkheid is het voor de Palestijnen nagenoeg onmogelijk in zone C vergunningen te krijgen voor de bouw van huizen, ziekenhuizen, scholen, waterputten, dierenhokken of andere vitale infrastructuur . De Israëlische overheid heeft de afgelopen jaren 94 procent van de aanvragen voor bouwvergunningen voor Palestijnse constructies in zone C afgewezen.[25]

De bouw van Israëlische nederzettingen, daarentegen, gaat onverminderd voort en krijgt forse overheidssteun, ondanks schendingen van het internationaal recht,. Zelfs in gevallen waarbij Israëlische kolonisten complete voorposten van nederzettingen bouwden, in strijd met de eigen reglementeringen van Israël, heeft de Israëlische overheid die gebouwen zelden gesloopt. In sommige gevallen heeft ze hun bouw met terugwerkende kracht goedgekeurd of heeft ze de gebouwen aangesloten op het wegennetwerk en de elektriciteits- en waterbevoorrading of leverde ze veiligheidstroepen om ze te bewaken. Momenteel zijn er ongeveer 100 voorposten van nederzettingen die zonder de vereiste vergunningen zijn gebouwd (merk op dat alle nederzettingen, met of zonder vergunningen, illegaal zijn onder het internationaal recht).[26]

De afbraken hebben een invloed op projecten die Europese regeringen financieren in Palestina. In 2011 en in de eerste helft van 2012 sloopten kolonisten in zone C ten minste 62 bouwwerken die door Europese donoren gefinancierd werden. Het gaat onder meer over waterreservoirs, dierenhokken en gebouwen voor residentiële en agrarische doeleinden. Nog minstens 110 andere lopen het risico te worden gesloopt, want ze ontvingen het bevel van de Israëlische overheid tot sloping of tot het “stopzetten van de werken”.[27] Er zijn geen gevallen bekend van Europese donoren die van de Israëlische overheid compensatie hebben gekregen voor de schade aan hun projecten.

Controleposten, wegblokkades en de scheidingsmuur

Sinds de jaren 1990 heeft Israël een uitgebreid netwerk van barrières geïnstalleerd dat het transport van Palestijnen op de Westelijke Jordaanoever moet belemmeren. Dit netwerk omvat controleposten, wegblokkades en de scheidingsmuur en gaat gepaard met een restrictief vergunningensysteem. Ondanks een lichte versoepeling in de afgelopen vier jaar, ervaren de Palestijnen nog steeds grote problemen wanneer ze tussen de verschillende steden in de Westelijke Jordaanoever willen reizen, naar hun werk, landbouwgrond, scholen of ziekenhuizen willen gaan of wanneer ze familieleden willen bezoeken.[28]

Volgens recente VN-cijfers zijn er bij benadering 542 wegblokkades en controleposten. Ongeveer 70 dorpen, met een totale bevolking van 190000 mensen, zijn gedwongen omwegen te maken die twee tot vijf keer langer zijn dan de rechtstreekse wegen naar de dichtstbijzijnde stad.[29]

De meeste beperkingen op verplaatsingen van Palestijnen op de Westelijke Jordaanoever zijn bedoeld om de veiligheid van de Israëlische kolonisten te waarborgen en hun verplaatsing te vergemakkelijken.[30] In tegenstelling tot de Palestijnen hebben de kolonisten vlot toegang tot speciale wegen. Deze lopen niet langs de door Palestijnen bewoonde gebieden en verbinden de nederzettingen met het wegennetwerk en de steden in Israël zelf en met andere nederzettingen.

De scheidingsmuur vormt een belangrijke bijkomende barrière voor de Palestijnen. De 700 km lange route van de muur wijkt voor 85 procent af van de internationaal erkende ‘Groene Lijn’. Omwille van deze reden werd de muur door het Internationaal Gerechtshof illegaal bevonden.[31] De muur dringt diep door in de Westelijke Jordaanoever en scheidt Palestijnse gemeenschappen van elkaar (waardoor zowat 11000 Palestijnen aan de ‘Israëlische’ kant werden geïsoleerd) en landbouwers van hun landbouwgrond. De route van de muur is in de eerste plaats bepaald door de ligging van de nederzettingen, want ze houdt 85 procent van de kolonisten, inclusief gebieden bestemd voor toekomstige nederzettingen, aan de ‘Israëlische’ kant van de muur.[32]

Ook de toegang tot Oost-Jeruzalem blijft een groot probleem. Israel verplicht alle Palestijnen die geen verblijfsrecht in Jeruzalem hebben of geen Israëlische staatsburger zijn, om via een ingewikkelde en tijdrovende procedure een vergunning aan te vragen. Dit geldt ook voor medische patiënten die naar Palestijnse ziekenhuizen in Oost-Jeruzalem moeten gaan. Aan 19 procent van de patiënten en hun begeleiders die in 2011 een aanvraag indienden voor toegang tot gezondheidszorg, werd de vergunning geweigerd of vertraagd.[33] Bij het grootste deel van de verplaatsingen in ziekenwagens moeten patiënten aan een controlepost vanuit een Palestijnse ziekenwagen worden overgeplaatst in een Israëlische vooraleer ze Jeruzalem binnen mogen.[34]

▲ Een Israëlische nederzetting aan de rand van Oost-Jeruzalem. Overal rondom de stad worden nederzettingen gebouwd, waardoor het Palestijnse Oost-Jeruzalem wordt afgesneden van de Westelijke Jordaanoever. Ondanks een algemeen gebrek aan water in de Palestijnse dorpen pronken deze nederzettingen met zwembaden en waterdecoraties. Foto: Trócaire/Alan Whelan

Ongelijke toegang tot water

Israël houdt een bijzonder ongelijke verdeling in stand van de waterbronnen op de Westelijke Jordaanoever. Ze bevoordeelt de kolonisten en benadeelt de Palestijnen. Israël heeft in zodanige mate water geput uit de Westelijke Jordaanoever, dat het beschikbare water voor de Palestijnen in volume is gedaald.[35] Tegelijkertijd verhinderen Israëlische beperkingen dat de Palestijnen nieuwe putten kunnen boren en hun waterinfrastructuur verder kunnen uitbouwen om aan hun behoeften te voldoen.[36]

Volgens het Oslo-Akkoord, bedoeld als tijdelijke overgangsmaatregel, kregen de Israëli’s uit de gedeelde waterhoudende grondlaag van de Westelijke Jordaanoever vier keer meer water toegewezen dan de Palestijnen. In de praktijk haalt Israël tot 80 procent meer boven dan wat onder het Oslo-Akkoord werd toegekend. Als gevolg van het feit dat Israël te veel water bovenhaalt, in combinatie met de beperkingen op het boren van putten en de ontwikkeling van de waterinfrastructuur voor de Palestijnen, is volgens de Wereldbank, de hoeveelheid water die de Palestijnen tussen 1995 en 2007 bovenhaalden met 4 procent verminderd, zelfs al is de Palestijnse bevolking in dezelfde periode met de helft toegenomen.[37]

Op de Westelijke Jordaanoever verbruiken de Palestijnen gemiddeld ongeveer 73 liter water per dag per persoon. Dit is ver beneden de 100 liter per capita per dag die door de Wereldgezondheidsorganisatie (WHO) wordt aanbevolen als minimumhoeveelheid voor primair verbruik. Per capita ligt het waterverbruik bij de Israëli’s – inclusief de kolonisten – drieënhalf keer hoger.[38]

De ongelijke toegang tot water zorgt ervoor dat de boerderijen in de Israëlische nederzettingen goed geïrrigeerd en rijkelijk begroeid blijven. De Palestijnse landbouwsector zou echter voor 110 000 meer banen kunnen zorgen, mocht er een gepaste toegang tot water zijn.[39]

Israël heeft in de Jordaanvallei diepe putten geboord om de waterintensieve en op export gerichte landbouw in de nederzettingen te bevoorraden. Minder dan 10 000 kolonisten in de zone gebruiken een vierde van de hoeveelheid water die door de volledige Palestijnse bevolking van de Westelijke Jordaanoever - zo’n 2,5 miljoen mensen - wordt verbruikt.[40] In sommige gevallen heeft het oppompen van water uit Israëlische putten in de bezette gebieden vlakbij gelegen Palestijnse putten droog gezet.[41] In 1967 waren er 209 actieve Palestijnse waterputten in de Jordaanvallei, vandaag zijn dat er nog slechts 89.[42]

▲ Palestijnen bouwen een serre op een boerderij in een Israëlische nederzetting in de Jordaanvallei. Foto: Christian Aid/Tabitha Ross

Waterreservoirs die Palestijnse landbouwers gebruiken om regenwater op te vangen worden regelmatig vernietigd door de Israëlische overheid (46 alleen al in 2011). Dit beperkt hun mogelijkheden om gewassen te telen.[43] Bovendien worden de afgelopen jaren steeds meer waterbronnen op Palestijnse grond in de buurt van nederzettingen overgenomen door kolonisten, die er vervolgens de toegang voor de Palestijnen blokkeren.[44]

Veel Palestijnse boeren hebben dus geen andere keuze dan water te kopen van watertankwagens. Dat water is tot vijf keer duurder dan water uit de gewone bevoorrading, wat dan weer hun fruit en groenten duurder en minder concurrentieel maakt.[45] Over het algemeen heeft het gebrek aan toegang tot water tot een verminderde leefbaarheid van de Palestijnse landbouw en een verlies aan inkomsten geleid.

Het feit dat Israël de waterbronnen in de bezette gebieden gebruikt, ten nadele van de lokale bevolking, is een schending van het internationaal recht.[46] Door landbouwgewassen in te voeren die in nederzettingen werden geteeld en afhankelijk zijn van waterwinning, draagt Europa bij tot deze voortdurende schending.

Bardala en Mehola

De Palestijnse gemeenschap van Bardala in het noorden van de Jordaanvallei was ooit een welvarend landbouwgebied. In 1969 richtte Israël de nederzetting Mehola op en kende landbouwgrond, voordien in privébezit van de Palestijnen, voor exclusief gebruik toe aan de Israëlische kolonisten.

Sindsdien heeft behoefte aan water van de nederzettingen voor de teelt van gewassen en de bevoorrading van hun huizen een rechtstreekse negatieve impact gehad op de toegang van de Palestijnen tot water. In de jaren 1960 en 1970 boorde de Israëlische watermaatschappij Mekorot diepe waterputten met een groot volume, waardoor de meer ondiepe Palestijnse waterputten en bronnen opdroogden.[47] Mekorot stemde ermee in water uit zijn putten te leveren aan de getroffen Palestijnen, maar de inwoners van Bardala vertelden aan Human Rights Watch dat zij geen controle hadden over het beheer van deze Israëlische waterputten en dat zij vaak met ernstige tekorten kampten in de zomer.[48] Boeren uit Bardala zegden dat zij door een gebrek aan irrigatiewater slechts een derde tot de helft van het land konden bewerken in vergelijking met vroeger.[49] Sommige boeren namen hun toevlucht tot de aankoop van draagbare watertanks voor de irrigatie. Maar Israëlische troepen namen in sommige gevallen de watertanks in beslag of legden de eigenaars een boete op.

Intussen ervaren de kolonisten geen problemen inzake toegang tot water: naast een zwembad kunnen dankzij de overvloedige watervoorraad in Mehola ook gewassen voor export worden geteeld. Volgens de Israëlische groep Who Profits produceert Mehola meloenen en dadels voor de uitvoer naar Europa.[50]

Palestijnse arbeiders in nederzettingen

De ruimte voor economische bedrijvigheid en werkgelegenheid voor de Palestijnen is door verreikende beperkingen van Israël ernstig aan banden gelegd. Bijgevolg hebben veel Palestijnen weinig andere keuze dan een baan te zoeken in precies die nederzettingen die de feitelijke oorzaak zijn van hun armoede en gebrek aan kansen. Ze doen dat ondanks het feit dat het beleid van de Palestijnse Autoriteit, gesteund door de Palestijnse vakbonden, hen afraadt in de nederzettingen te gaan werken.

Zo profiteert de Israëlische nederzettingeneconomie van het gebruik van Palestijnse arbeidskrachten. Palestijnen die in nederzettingen werken zijn vooral tewerkgesteld in de bouw, de landbouw en de industrie.

Er werken minstens 9500 Palestijnen op boerderijen in de nederzettingen. In sommige gevallen zijn die boerderijen gebouwd op land dat van hen werd afgenomen. Sommige Palestijnse boeren zijn ironisch genoeg in feite pachtwerkers geworden op wat vroeger hun eigen land was.[51] Palestijnse arbeiders worden vaak gediscrimineerd en hun rechten geschonden. Terwijl het minimumloon in Israël momenteel $ 6,00 per uur bedraagt, krijgen Palestijnen die in Israëlische nederzettingen in de Jordaanvallei werken, gemiddeld slechts $ 2,00- $ 4,80 per uur. Een recente enquête gaf aan dat geen enkele Palestijnse arbeider de voordelen ontving die Israëlische arbeiders wettelijk genieten, waaronder vakantie, betaling van overuren, ziekteverzekering of een ziekte-uitkering.[52]

Volgens Kav LaOved, een Israëlische ngo ter bescherming van de werknemersrechten, leveren kinderen van 12 jaar seizoensarbeid op boerderijen in de nederzettingen van de Jordaanvallei, vooral wanneer dadels, paprika's en tomaten worden geoogst.[53]

Kolonistengeweld

De aanwezigheid van illegale nederzettingen in de bezette gebieden is een bron van extreme spanningen die aan beide zijden tot geweld leiden. Palestijnen die in de buurt wonen van nederzettingen op de Westelijke Jordaanoever krijgen steeds meer te maken met gewelddadige aanvallen door kolonisten.

In 2011 werd een recordaantal (32 procent meer dan in 2010 en 144 procent meer dan in 2009) aanvallen door kolonisten geregistreerd met gewonden en beschadigingen bij de Palestijnen tot gevolg. Bijna 250000 mensen wonen in dorpen die kwetsbaar zijn voor aanvallen door kolonisten.[54]

Daarenboven beschadigden of vernietigden Israëlische kolonisten vorig jaar ongeveer 10 000 Palestijnse bomen – vooral olijfbomen, wat de inkomsten van honderden gezinnen aanzienlijk verminderde.[55] Andere gewelddaden van kolonisten tegen Palestijnen zijn bijvoorbeeld het gooien van stenen, het blokkeren van wegen, het in brand steken van velden of andere beschadigingen aan eigendommen.

Onder het internationaal recht is de Israëlische overheid verplicht de rust en de openbare orde te verzekeren en misdrijven te onderzoeken en te vervolgen. Toch blijven kolonisten die gewelddaden plegen bijna volledig ongestraft. Volgens de Israëlische rechtenorganisatie Yesh Din werd de voorbije jaren meer dan 90 procent van de klachten over kolonistengeweld die Palestijnen bij de politie neerlegden zonder gevolg afgesloten.[56] Van de 162 klachten die Palestijnen de afgelopen zeven jaar indienden tegen vandalisme op hun bomen door kolonisten resulteerde slechts één in een effectieve aanklacht.[57]

1.2 Nederzettingen, handel en internationaal recht

Waarom zijn nederzettingen illegaal?

Als bezetter is Israël verplicht het internationaal humanitair recht na te leven, zoals onder meer beschreven in de Vierde Conventie van Genève (1949) en in de Haagse Verdragen (1907).

De Vierde Conventie van Genève verbiedt een bezettingsmacht zijn bevolking te verplaatsen naar het bezette gebied (artikel 49). De Haagse Verdragen verbieden een bezettingsmacht permanente veranderingen door te voeren in het bezette gebied tenzij ze noodzakelijk zijn om militaire redenen of tenzij ze worden ondernomen ten voordele van de lokale bevolking, in dit geval dus de Palestijnen.[58]

In een poging een feitelijke annexatie te vermijden, bekrachtigen deze verbodsbepalingen het basisprincipe dat een bezetter slechts tijdelijk het gezag over een bezet gebied verwerft en geen permanente soevereiniteit.[59] Deze verbodsbepalingen zijn dan ook in overeenstemming met het principe van de "ontoelaatbaarheid grondgebied te verwerven door oorlog".

De oprichting van nederzettingen voor Israëlische burgers in de bezette Palestijnse gebieden, schendt deze internationale wetten, aldus de conclusie van de VN Veiligheidsraad, bevestigd door het Internationaal Gerechtshof en door de EU herhaaldelijk verklaard.[61] Nederzettingen vormen ook een inbreuk op het Palestijnse recht op zelfbeschikking.[62]

Een aantal verwante praktijken van Israël zijn eveneens illegaal volgens verscheidene bepalingen van het internationaal humanitaire recht en van de rechten van de mens, met inbegrip van:

- de toe-eigening van Palestijns land voor nederzettingen en het gebruik van Palestijnse niet-hernieuwbare natuurlijke hulpbronnen;[63]
- ongerechtvaardigde wijzigingen in bestaande wetgeving inzake de watervoorziening en ruimtelijke ordening;[64]
- het slopen van Palestijnse infrastructuur en de gedwongen verplaatsing van Palestijnen;[65]
- de bouw van de scheidingsmuur waar deze afwijkt van de Groene Lijn (met de vastgelegde grenzen van vóór 1967);[66]
- beperkingen op de bewegingsvrijheid gelinkt met de nederzettingen.[67]

▲ Sommige straten in het oude centrum van Hebron zijn verboden terrein voor Palestijnen sinds er kolonisten aanwezig zijn in het stadscentrum. Straten zoals deze waren ooit drukke markten, maar zijn nu leeg. Foto: Trócaire/Eoghan Rice

Welke verplichtingen hebben Europese regeringen?

Onder het internationaal recht hebben derde landen, met inbegrip van de Europese regeringen, de volgende verplichtingen betreffende ernstige inbreuken op het internationaal recht:

- de plicht om een situatie voortvloeiend uit een inbreuk op het internationaal recht niet als legaal te erkennen (plicht tot niet-erkenning);
- de plicht om geen hulp of bijstand te verlenen ter handhaving van de illegale situatie; en
- de plicht om de naleving van het internationaal humanitair recht door alle ondertekenaars, met inbegrip van Israël, te verzekeren (i.e. om invloed uit te oefenen en voor zover mogelijk schendingen ervan te stoppen).[68]

In een recent gepubliceerd juridisch advies stelt professor Internationaal Recht James Crawford van de universiteit van Cambridge dat het toestaan van handel met de nederzettingen de verplichting van derde landen om inbreuken op het internationaal recht niet te steunen of eraan mee te werken niet schendt, aangezien er onvoldoende verband is tussen het gedrag van het derde land en het illegale gedrag van Israël.[69] Verwijzend naar de principes die het Internationaal Gerechtshof opstelde in verband met de Zuid-Afrikaanse bezetting van Namibië in 1971, kan volgens Crawford het toestaan van handel met de nederzettingen in sommige gevallen wel een inbreuk zijn op de plicht van derde landen tot niet-erkenning, afhankelijk van de specifieke feiten.[70]

Volgens een ander standpunt hebben derde landen wel degelijk een plicht om alle handel met de nederzettingen stop te zetten, aangezien staten die producten uit nederzettingen op hun markten toelaten, de nederzettingen stilzwijgend erkennen, steunen en bijstaan.[71]

Zelfs indien staten niet verplicht zijn om de invoer van producten uit nederzettingen stop te zetten, wijst Crawford erop dat het onder de wetten van de EU en van de Wereldhandelsorganisatie toegelaten is voor een lidstaat van de EU, als ze dat wenst, om de invoer stop te zetten.[72]

Crawford stelt voorts dat de aankoop door derde landen van landbouwproducten uit nederzettingen (bijvoorbeeld de sneltram in Jeruzalem) een inbreuk betekent op hun verplichting om een internationaal illegale daad niet te steunen of ertoe bij te dragen. Dit komt doordat de landbouw in de nederzettingen sterk afhangt van water en de watervoorziening in de Westelijke Jordaanoever gereglementeerd wordt door Israëlische militaire orders die in strijd zijn met de plicht van de bezetter om de voorheen bestaande wetgeving na te leven.[73]

Crawford voert ook aan dat de financiering van infrastructuur die verband houdt met de nederzettingen (in Jeruzalem), een inbreuk kan vormen op de plicht tot niet-erkenning, aangezien deze financiering helpt om de bezetting permanent te maken.[74]

In het laatste hoofdstuk reikt dit rapport concrete maatregelen aan die de EU moet nemen indien ze haar verplichting ernstig neemt om zich te verzetten tegen de nederzettingen en de eraan verbonden schendingen van het internationaal recht.

HOOFDSTUK 2 – DE TWEE ECONOMIEËN VAN DE WESTELIJKE JORDAANOEVER: OVERVLOEDIGE SUBSIDIES TEGENOVER VERLAMMENDE BARRIÈRES

Landbouwers en ondernemers die in de nederzettingen werken, genieten van verreikende overheidsstimulansen en een vlotte toegang tot internationale markten langs speciaal geconstrueerde wegen die de Palestijnse gebieden niet ontsluiten. De Palestijnse economie en handel worden echter in ernstige mate beperkt door talrijke fysieke en administratieve barrières die door de Israëlische overheid worden opgelegd. Daardoor zijn de Palestijnen afhankelijk van financiering door de EU en andere buitenlandse donoren.

▲ Wijngaarden die deel uitmaken van een illegale Israëlische nederzetting in de Jordaanvallei op de Westelijke Jordaanoever. Deze werden aangeplant op land dat van de Palestijnen werd afgenomen. Foto: Trócaire/Garry Walsh

2.1. Voordelen voor nederzettingen

De nederzettingen hebben een moderne landbouwindustrie en dito industriezones uitgebouwd. Die produceren goederen met een hoge waarde voor export naar de EU en andere internationale markten. Dit gebeurt mede dankzij speciale stimulansen die de Israëlische overheid voorziet.

De meeste nederzettingen worden door Israël bestempeld als “Nationale Prioriteitsgebieden”, waardoor ze recht hebben op een hele reeks financiële voordelen en subsidies, voor de bouw van huizen, onderwijs, gezondheidsdiensten en plaatselijke ontwikkeling. De voordelen die aan kolonisten worden verschaft liggen aanzienlijk hoger dan de voordelen voor Israëli’s die binnen de vóór 1967 vastgelegde grenzen wonen. Volgens de Israëlische ngo ‘Peace Now’ geeft de Israëlische overheid jaarlijks ten minste 1,6 miljard shekel (330 miljoen euro) méér uit aan voordelen voor de kolonisten dan aan de voordelen voor de burgers binnen het eigenlijke Israël. In dat bedrag is de aanzienlijke financiering voor de beveiliging van de nederzettingen nog niet inbegrepen. De overheidssubsidies voor lokale overheden in de nederzettingen bedroegen twee keer zoveel per capita dan binnen Israël zelf, terwijl de uitgaven voor onderwijs per leerling 63 procent hoger lagen in de nederzettingen.[75]

Een aantal voordelen heeft rechtstreekse invloed op de industrie- en landbouwbedrijven die actief zijn in de nederzettingen (waaronder ook bedrijven die naar Europa uitvoeren) en geeft hen een aanzienlijke concurrentiële voorsprong.

Enkele van die voordelen omvatten:

- overheidsinvesteringen in de ontwikkeling van industriezones in de nederzettingen;
- een korting van 69 procent op het pachten van land voor industrie, toerisme en handel;
- voordelen voor industrie waaronder toelagen ten belope van 24 procent van de investering, voordelen inzake inkomstenbelasting, subsidies voor onderzoek en ontwikkeling tot 60 procent van de kostprijs van elk project en bijstand bij het aanwerven van arbeiders in bepaalde activiteitsdomeinen;
- voordelen voor landbouw waaronder subsidies tot 25 procent van de investering voor het oprichten van landbouwbedrijven en belastingvoordelen op de winst van en op de investeringen (vooral gebruikt door de boerderijen in de nederzettingen in de Jordaanvallei, die in hoofdzaak produceren voor de uitvoer naar Europa).[76]

De Israëlische overheid geeft ook grote bedragen uit aan de bouw van infrastructuur in de nederzettingen, zoals de eerder vernoemde speciale wegen die de snelle en ongehinderde toegang van kolonisten vergemakkelijkt tot zowel de Israëlische als de externe markten.

De Israëlische overheid heeft zelfs een speciale subsidie om exporteurs uit de nederzettingen, die verplicht waren invoerrechten in de EU te betalen, terug te betalen. Deze compensatie werd ingevoerd toen de EU en de Europese Vrijhandelsassociatie (EVA) in 2005 besloot de invoer van producten uit de nederzettingen uit te sluiten van tariefvrijstelling (zie hoofdstuk 4.1). Voor 2012 voorzag de Israëlische overheid een begroting van 2,2 miljoen euro voor deze terugbetalingen.[77]

In 2005 riepen de staatshoofden van de EU gezamenlijk op “tot de afschaffing van financiële en fiscale stimulansen en van rechtstreekse en onrechtstreekse subsidies [van de Israëlische overheid], en tot de intrekking van vrijstellingen in het voordeel van de nederzettingen en hun inwoners.”[78] De Israëlische overheid gaf evenwel geen gehoor aan deze oproep.

2.2. Beperkingen voor de Palestijnse economie en handel

Volgens het Protocol van Parijs, ondertekend in 1994 als onderdeel van het vredesproces van Oslo en door Israël erkend als de officiële basis van hun economische betrekkingen met de Palestijnse Autoriteit, hebben de Palestijnen het recht hun producten zonder beperkingen uit te voeren en moeten zij op een gelijke manier worden behandeld als de Israëlische exporteurs.

Zowel de EU als de EVA hebben handelsovereenkomsten met de Palestijnen die hen preferentiële toegang verlenen tot de Europese markt, waaronder een toegang zonder invoertaksen voor industriële producten.[79] In 2011 breidde ze de toegang zonder invoertaksen uit naar het merendeel van Palestijnse uitgevoerde landbouwproducten in wat de EU zelf aanhaalde als “een van de meest grootmoedige [overeenkomsten] die de EU ooit heeft ondertekend op het vlak van landbouw.”[80]

Het verschil tussen theorie en werkelijkheid kan echter niet groter zijn. Omvangrijke beperkingen van Israël doen de overeenkomst tussen de EU en de Palestijnen daadwerkelijk teniet. Zij beïnvloeden ieder aspect van de handelsactiviteiten en zorgen ervoor dat de Palestijnse uitvoer naar de EU tot een minimum beperkt blijft. De beperkingen omvatten:

- **Beperkingen op de toegang tot land en water**: deze zijn uitermate belemmerend voor de Palestijnse landbouwsector. Volgens UNCTAD “verloor de Palestijnse economie de toegang tot 40 procent van het land op de Westelijke Jordaanoever, tot 82 procent van zijn grondwater en tot meer dan twee derde van zijn grasland” en is de impact op de Palestijnse landbouw “vernietigend”.[81] Beperking op de toegang tot water zorgen ervoor dat de producten van de Palestijnen veel duurder zijn dan de producten uit de nederzettingen.[82]

- **Verbod op producten voor dubbel gebruik**: Israël legt de Palestijnen een invoerverbod op van een reeks producten “voor dubbel gebruik”, zoals chemische stoffen en meststoffen die in de industrie en de landbouw worden gebruikt. Terwijl de Israëlische kolonisten volop toegang hebben tot deze stoffen, moeten de Palestijnen noodgedwongen een beroep doen op duurdere of minder doeltreffende alternatieven die de productiekosten nog opdrijven en op langere termijn vaak een grotere negatieve impact hebben op het milieu.[83] Naar raming leiden de beperkingen inzake meststoffen tot een verlies van 20 tot 33 procent van de landbouwproductiviteit.[84]

- **Obstakels voor het goederenverkeer**: terwijl de kolonisten een vlotte en rechtstreekse toegang hebben tot de Israëlische en internationale markten, moeten alle Palestijnse goederen die bestemd zijn voor Israël of voor de verdere uitvoer door Israëlische controleposten passeren. Hier worden ze uit de Palestijnse vrachtwagens geladen en uitvoerig gecontroleerd vooraleer ze aan de overkant opnieuw kunnen worden ingeladen in Israëlische voertuigen (het zogenaamde ‘back-to-back’ systeem). Dit is enorm tijdrovend en zorgt vaak voor beschadigingen aan de producten. Palestijnse goederen, bestemd voor internationale markten, moeten dan langs Israëlische haven- en luchthaventerminals passeren waar ze met nog meer nadelen, obstakels en buitensporige vertragingen worden geconfronteerd. Al deze beperkingen remmen de concurrentiekracht van Palestijnse producten in hoge mate af en verhogen de onvoorspelbaarheid van hun leveringstermijnen en kwaliteit.[85]

▲ Een foto toont het contrast aan tussen een drukke markt in Hebron in 1999 en diezelfde straat vandaag. Het oude centrum van Hebron werd afgesloten voor de Palestijnen, waardoor de stad is herschapen in een spookstad. Foto: Trócaire/Eoghan Rice

- **Sluiting van Gaza**: in vergelijking met de Westelijke Jordaanoever is de Gazastrook aan nog strengere beperkingen onderworpen, vooral sinds Hamas er in 2007 de macht overnam. De uitvoer vanuit Gaza, een grondgebied waar 1,6 miljoen Palestijnen wonen, werd nagenoeg volledig verboden. Ondanks het feit dat Israël sinds 2010 sommige beperkingen heeft versoepeld, bedraagt het uitvoervolume van Gaza nog steeds minder dan 2 procent van het niveau van vóór 2007.[86] De invoer naar de EU vanuit Gaza bleef gedurende de vijf jaar durende blokkade beperkt tot een paar scheepsladingen landbouwproducten naar Nederland en twee vrachtwagens met kleding naar het VK.[87]

- Alles samen blijven de Israëlische beperkingen “de voornaamste belemmering voor een duurzame economische groei” in de bezette Palestijnse gebieden, stelt de Wereldbank.[88] Ze halen een Palestijnse studie aan die de totale kostprijs van de Israëlische beperkingen raamt op 5,2 miljard euro in 2010, of 85 procent van het totale Palestijnse bbp. Met andere woorden, indien de beperkingen werden opgeheven, dan zou de Palestijnse economie bijna twee keer zo groot zijn in omvang dan vandaag.[89]

“De sinds medio de jaren 1990 opgevoerde beperkingen op het goederen- en personenverkeer tussen Israël en de Westelijke Jordaanoever/Gaza, met de blokkade van Gaza en de afwerking van de scheidingsmuur als hoogtepunt, leidden in de voorbije jaren tot een daling van de uitvoer tot minder dan 15 procent van het bbp. In de jaren 1980 bedroeg dit nog meer dan de helft van het bbp, maar toen konden de Palestijnen meestal genieten van een vrije en ongehinderde handel met Israël.”

Internationaal Monetair Fonds[90]

“Heel weinig economieën werden geconfronteerd met zo een allesomvattende waaier aan obstakels voor investeringen – niet alleen fysieke belemmeringen voor handelsverkeer, maar ook uitgebreide institutionele en administratieve barrières . De talrijke Israëlische wegblokkades, gesloten gebieden, wegen met gebruiksbeperkingen en uitdeinende nederzettingen hebben de Palestijnse gemeenschap versplinterd in geïsoleerde kantons. Hierdoor lopen de transportkosten hoog op en worden de kansen van Palestijnse bedrijven op schaalvoordelen fors beperkt.”

Wereldbank[91]

▲ Laith Nasser (3) uit het dorp Susiya in de zuidelijke heuvels van Hebron. Dit dorp dreigt momenteel te worden gesloopt. Het huis van de familie van Laith werd reeds zeven keer afgebroken. Foto: Trócaire/Eoghan Rice

2.3 EU-financiering en Palestijnse afhankelijkheid van steun

Het Israëlische nederzettingenbeleid en de eraan gekoppelde beperkingen op de Palestijnse economie zorgen ervoor dat de Palestijnse Autoriteit (PA) voor ongeveer een derde van haar uitgaven afhankelijk is van financiering door de EU en andere buitenlandse donoren.[92] De EU is de grootste geldschieter voor de Palestijnen: ze schonk tussen 1994 en 2011 ongeveer 5 miljard euro [93] en kende in 2011 alleen al 525 miljoen euro toe[94] (bijkomende steun van individuele lidstaten niet inbegrepen).

Hoewel de Palestijnen de meeste buitenlandse steun per capita krijgen in de wereld, slaagt de buitenlandse financiering er niet in de verlammende impact van de Israëlische beperkingen op de toegang tot markten en hulpbronnen te compenseren. De PA wordt momenteel geconfronteerd met een acute financiële crisis en het protest tegen de penibele economische toestand verspreidt zich over de hele Westelijke Jordaanoever. De verwachte buitenlandse hulp, die dit jaar 0,9 miljard euro bedraagt, volstaat niet om het op 1,2 miljard euro geraamde begrotingstekort van de PA te dekken.[95] De Europese Commissie kondigde onlangs een nieuwe financiering van 100 miljoen euro aan voor de Palestijnen.[96]

De fiscale crisis van de PA en haar afhankelijkheid van buitenlandse financiering zou aanzienlijk verlicht of zelfs volledig vermeden kunnen worden indien de Israëlische overheid haar ondermijnende beperkingen op de Palestijnse economie zou opheffen, Indien de Israëlische beperkingen op de ontwikkeling van de Palestijnse landbouw zouden worden opgehoffen zodat de Palestijnen een bijkomende 3,5 procent van Area C in de Jordaanvallei kunnen bewerken, kan de Palestijnse economie 1 miljard dollar per jaar winnen. Dat blijkt uit een recente raming die de Wereldbank aanhaalde. Dit bedrag is vergelijkbaar met het volledige budget van buitenlandse steun aan de PA op jaarbasis.[97]

De uitbreiding van de nederzettingen en de ermee verbonden gedwongen verplaatsingen van Palestijnen uit Area C hebben de doeltreffendheid van de EU-steun ondermijnd en haar doelstelling belemmerd: Palestijnse onafhankelijkheid als onderdeel van een tweestatenoplossing. Door handel te drijven met nederzettingen en bij te dragen tot hun instandhouding ondermijnt de EU haar eigen investering in de uitbouw van een Palestijnse staat.

Terwijl de steun van de EU van fundamenteel belang was om de dringende behoeften te lenigen van de Palestijnen in armoede, heeft deze steun de Israëlische overheid bovendien ontslagen van haar verplichting als bezettende macht om het welzijn van de bezette bevolking te garanderen.

Indien de EU-steun een blijvende impact wil hebben en niet alleen het status quo handhaven, dan moeten de regeringen niet alleen geld maar ook politieke wil investeren om de basisoorzaken van de Palestijnse armoede en afhankelijkheid aan te pakken.

“Momenteel betalen de internationale donoren het grootste deel van de rekening voor de gevolgen van de bezetting die, volgens het verdrag van Genève, zouden moeten worden betaald door Israël. … Als Israël nederzettingen blijft bouwen, zoals het dat volgens zijn eerste minister zal doen, en zodoende een leefbare Palestijnse staat zo goed als onmogelijk maakt, moet de internationale gemeenschap dan gewoon haar schouders optrekken en nog meer cheques uitschrijven? Het geld dat ik gedurende mijn vijf jaar als Europese Commissaris in Palestina uitgaf namens Europese kiezers en belastingbetalers, is weggevloeid in het van bloed doordrongen zand.”[98]

Chris Patten, voormalig EU-Commissaris voor Externe Relaties

HOOFDSTUK 3 – DE ECONOMISCHE RELATIES VAN EUROPA MET DE NEDERZETTINGEN

Hoewel de EU de illegale Israëlische nederzettingen veroordeelt en de Palestijnse onafhankelijkheid steunt, voert ze toch vijftien keer meer in vanuit die nederzettingen dan van de Palestijnen. Bovendien hebben sommige Europese ondernemingen geïnvesteerd in de nederzettingen, de eraan verwante infrastructuur of leveren ze er diensten aan. Deze economische banden helpen er mee voor te zorgen dat de nederzettingen financieel leefbaar zijn en dat ze verder kunnen groeien. Aangezien de meeste producten uit de nederzettingen worden verkocht onder het misleidende etiket "Made in Israël", steunen veel Europese consumenten onbewust de bedrijven in de nederzettingen.

De EU is de voornaamste handelspartner van Israël: van de totale Israëlische uitvoer gaat 20 procent naar Europa. Het belang van de EU kan zelfs nog groter zijn in de nederzettingen omwille van het grotere aandeel van verse landbouwproducten in hun uitvoer. 66 procent van de door Israël uitgevoerde fruit en groenten gaat naar de Europese markt, een cijfer dat als gelijkaardig mag worden beschouwd voor verse groenten en fruit uit de nederzettingen.[99] Europa is ook de grootste uitvoermarkt voor twee belangrijke verwerkende bedrijven in de nederzettingen: Ahava (cosmetica) en SodaStream (carbonisatietoestellen voor thuis).

3.1 Handelsvolume van de EU met nederzettingen

Het exacte uitvoervolume vanuit de nederzettingen naar de EU valt moeilijk te bepalen omdat de EU geen afzonderlijke handelsgegevens voor de nederzettingen verzamelt.

Het Israëlische ministerie van Buitenlandse Zaken heeft de Wereldbank onlangs meegedeeld dat de uitvoer van nederzettingen naar de EU 230 miljoen euro bedraagt.[100] Dit vertegenwoordigt ongeveer 2 procent van de totale Israëlische uitvoer naar de EU.[101]

Dit is minder dan het aandeel van de nederzettingeneconomie in het bbp van Israël, dat door de OESO op 3,9 procent wordt geraamd of dan de verhouding van de kolonisten op de totale Israëlische bevolking (ongeveer 7 procent).[102] Indien de waarde van de uitvoer van nederzettingen naar Europa zou worden aangepast en producten die volledig of gedeeltelijk worden vervaardigd of verpakt in nederzettingen meegerekend, dan is het waarschijnlijk dat dit cijfer aanzienlijk hoger zou liggen.

Hoewel de uitvoer uit de nederzettingen een relatief klein aandeel vertegenwoordigt van de totale uitvoer van Israël, gaat het toch om een aanzienlijke hoeveelheid in absolute termen en is deze cruciaal voor de economische leefbaarheid van veel nederzettingen. De handel met nederzettingen ondersteunt hun economie en draagt bij tot hun instandhouding en groei, en helpt zodoende de daarmee verbonden impact op de Palestijnse gemeenschappen te handhaven.

De uitvoer vanuit de nederzettingen naar de EU overschrijdt ook ruimschoots de Palestijnse uitvoer naar de EU, die een gemiddelde waarde van 15 miljoen euro per jaar had in de afgelopen vijf jaar.[103] Als wij het cijfer gebruiken dat aan de Wereldbank werd doorgegeven, dan ligt de waarde van de uitvoer vanuit illegale nederzettingen naar de EU inderdaad ongeveer vijftien keer hoger dan de waarde van de Palestijnse uitvoer.

Meer dan vier miljoen Palestijnen en meer dan 500 000 Israëlische kolonisten wonen in de bezette gebieden. Per capita voert de EU dus minstens 100 keer meer in per kolonist dan per Palestijn. Dit gebeurt ondanks het feit dat de EU de illegale nederzettingen veroordeelt en ondanks haar aanzienlijke financiële steun voor de economische leefbaarheid en ontwikkeling van de Palestijnse Autoriteit.

Die discrepantie is grotendeels toe te schrijven aan de gulle stimulansen van Israël voor de bedrijven in de nederzettingen en de in het voorgaande hoofdstuk beschreven verlammende beperkingen die aan de Palestijnse economie worden opgelegd. Door veel meer te importeren vanuit de nederzettingen die voordeel halen uit de bezetting dan van producenten die onder de bezetting leven, helpt Europa het discriminerende dualistische systeem te verankeren in de Westelijke Jordaanoever.

3.2 Meest gangbare producten uit nederzettingen die in Europa worden verkocht

Landbouwproducten

Landbouwproducten die in de nederzettingen worden geteeld omvatten dadels, druiven, paprika's, verse kruiden, snijbloemen, avocado's, citrusvruchten, tomaten, aubergines, komkommers en aardappelen.[104]

Waarschijnlijk vind je deze producten in de rekken van de Europese supermarkten tijdens de wintermaanden. In de meeste Europese landen waar geen duidelijke richtlijnen voor etikettering bestaan en waar supermarkten hun goederen uit de nederzettingen halen, is het vrijwel onmogelijk voor de consument om uit te maken of fruit en groenten waarop 'Israël' staat aangeduid uit Israël komen of uit de nederzettingen.

Verse landbouwproducten uit de nederzettingen worden naar Europa uitgevoerd door Israëlische bedrijven die de producten zowel uit Israël als uit de nederzettingen halen. Mehadrin is momenteel de grootste Israëlische onderneming die fruit en groenten exporteert naar de EU en de rest van de wereld, gevolgd door Arava Export Growers. Van beide ondernemingen is geweten dat ze actief zijn in de nederzettingen van de Jordaanvallei. Hadiklaim is de voornaamste Israëlische exporteur van dadels, waarvan een groot deel afkomstig is uit de nederzettingen.[105]

Naast verse groenten en fruit worden in Europa ook een aantal Israëlische wijnen verkocht, gemaakt van druiven die in de nederzettingen werden geteeld. Volgens de Israëlische ngo 'Who Profits' bezitten alle grote Israëlische wijnmakerijen die naar Europa uitvoeren, wijngaarden op de bezette Golanhoogte en vooral op de Westelijke Jordaanoever.[106] Tot de voedselverwerkende bedrijven die in de nederzettingen van de Westelijke Jordaanoever gevestigd zijn en die naar Europa exporteren, behoren Achdut (producent van Achva Halva) en Adanim Tea (kruidenthees).[107]

▲ Citrusvruchten die in een supermarkt worden verkocht Foto: www.freeimageworks.com

De Bezette Jordaanvallei: onrechtvaardige landbouw

Dankzij haar klimaat en rijke watervoorraden is de Jordaanvallei de belangrijkste landbouwstreek van de Westelijke Jordaanoever. Ze zou de graanschuur van een toekomstige Palestijnse staat kunnen zijn. De Israëlische kolonisten hebben nu de controle en exploitatie van het grootste gedeelte van het land en de watervoorraden in handen. Kolonisten hebben er moderne boerderijen opgetrokken die grote hoeveelheden groenten en fruit opleveren, voornamelijk voor de export:

- De waarde van de landbouwproductie van de nederzettingen in de Jordaanvallei wordt geraamd op ongeveer 100 miljoen euro per jaar.[108]
- De voornaamste landbouwproducten omvatten dadels, druiven, paprika's en verse kruiden.[109]
- Meer dan 80 procent van de dadels uit de nederzettingen van de Jordaanvallei worden geteeld voor de export.[110]
- Ongeveer 70 procent van de druiven die in de nederzettingen van de Jordaanvallei worden geproduceerd zijn bestemd voor de export en zijn bij benadering goed voor de helft van alle door Israël uitgevoerde druiven.[111]
- Verse kruiden uit de nederzettingen van de Jordaanvallei zijn allemaal bestemd voor de export en vertegenwoordigen ongeveer de helft van de totale Israëlische uitvoer van verse kruiden; 80 procent ervan wordt naar Europa uitgevoerd (vooral Frankrijk, Zwitserland, Nederland en de Scandinavische landen).[112]

De Jordaanvallei levert de meeste landbouwproducten uit nederzettingen die naar Europa worden uitgevoerd, maar is ook het gebied waar de uitbreiding van de nederzettingen het leven voor de Palestijnse bevolking bijzonder moeilijk maakt, en waar de ongelijkheden tussen kolonisten en Palestijnen het meest extreem zijn. Israëlische kolonisten maken 13 procent van de bevolking van de Jordaanvallei uit, maar controleren er 86 procent van het land. De afgelopen jaren zijn de inbeslagnames van land, de afbraken en gedwongen verplaatsingen in tempo versneld. De Israëlische overheid heeft eveneens een plan besproken om de inbeslagname van vruchtbaar land in de Jordaanvallei met 130 procent te verhogen en de watervoorziening voor de nederzettingen met 20 procent te laten toenemen.[113] De Europese vraag naar fruit en groenten uit nederzettingen draagt bij tot deze ontwikkeling.

▲ Op het etiket van de producten van het bedrijf Ahava staat “Made in Israël”, ondanks het feit dat ze gemaakt werden in één van de nederzettingen in de bezette Palestijnse gebieden. De postcode 86983, die in minuscule cijfers op de verpakking staat, is de postcode van de Israëlische nederzetting Mitzpe Shalem aan de Dode Zee. Foto: Norwegian People’s Aid.

Industriële producten

De nederzettingen in de Westelijke Jordaanoever produceren een reeks industriële goederen, die meestal worden verwerkt in speciaal daartoe aangelegde industriezones. Net als de nederzettingen zelf zijn die industriezones een schending van het internationaal recht,. Dit verbiedt een bezettende macht permanente infrastructuur te bouwen in bezet gebied, tenzij voor militaire doeleinden in het belang van de bezette bevolking.[114] Enkele voorbeelden van industriële producten die in nederzettingen worden vervaardigd en in Europa verkocht:

Ahava:

Ahava – Dead Sea Laboratories is een cosmeticabedrijf dat werkzaam is in de Westelijke Jordaanoever. Het vervaardigt al zijn producten in Mitzpe Shalem, een Israëlische nederzetting in de bezette Jordaanvallei, aan de kust van de Dode Zee. Volgens ‘Who Profits’ heeft het bedrijf ook een vergunning om in enkele van zijn producten modder te gebruiken die uit het bezette gebied van de Dode Zee werd gewonnen – een inbreuk op het internationaal recht, dat de exploitatie van natuurlijke grondstoffen van een bezet gebied voor commerciële doeleinden verbiedt. Ahava exporteert een aanzienlijk deel van zijn producten naar het buitenland, onder meer naar een twintigtal Europese landen.[115]

In 2008 boekte Ahava 17 miljoen dollar winst uit de export. De producten van het bedrijf worden over heel Europa verkocht in Ahava -merkwinkels en in apotheken en supermarkten. Hoewel ze zijn vervaardigd in een nederzetting van de Westelijke Jordaanoever, dragen de producten van Ahava het etiket “Made in Israël”, waardoor ze de consument misleiden. Ongeveer 45 procent van de aandelen van de onderneming is in handen van twee nederzettingen, wat betekent dat de inkomsten uit de verkoop van Ahava-producten hun verdere bestaan en ontwikkeling rechtstreeks steunen.[116]

SodaStream carbonisatietoestellen:

SodaStream produceert toestellen waarmee thuis water of frisdranken kunnen worden gecarboniseerd. De producten van SodaStream, ook gekend onder de merknaam Soda Club, worden in meer dan 35 000 winkels over de hele wereld verkocht en 68 procent van de verkoop situeert zich in Europa.

De toestellen van SodaStream zijn vooral populair in Zweden: naar schatting heeft een op de vijf Zweedse gezinnen een toestel van SodaStream in huis.[117]

De hoofdfabriek bevindt zich in de industriezone van Mishor Adummim in de Westelijke Jordaanoever. Mishor Adummim behoort tot Ma’ale Adummim, een van de grootste nederzettingen, strategisch gelegen ten oosten van Jeruzalem. De vestiging van deze nederzetting is is een gevolg van één van de grootste landonteigeningen uit Palestijns privébezit die tijdens de bezetting plaatsvonden.[118] SodaStream betaalt belastingen aan de gemeente Ma’ale Adummim. De inkomsten van het bedrijf financieren dus rechtstreeks deze nederzetting, waardoor de Westelijke Jordaanoever de facto wordt opgesplitst en zo belangrijk obstakel voor iedere toekomstige vredesovereenkomst betekent.[119]

De onderneming heeft ook een fabriek in Israël zelf en gaf onlangs tegenstrijdige verklaringen over waar de verschillende toestellen voor de verschillende markten precies worden vervaardigd. De producten worden in het buitenland meestal verkocht met het etiket “Made in Israël”.[120]

Keter:

De Israëlische onderneming Keter Plastic is een grote fabrikant van plastic meubilair voor binnen en buiten en van huishoudelijke producten. Het bedrijf is actief in 90 landen over de hele wereld. Keter en zijn dochtermaatschappij Lipski beheren twee fabrieken in de industriezone Barkan in de Westelijke Jordaanoever, maar het bedrijf heeft ook een aantal andere fabrieken in Israël en in het buitenland. Het is niet duidelijk welke Keter-producten in de twee nederzettingsfabrieken worden gemaakt.[121]

Andere verwerkende ondernemingen gevestigd in industriezones van nederzettingen die naar Europa exporteren zijn ondermeer: Barkan Mounts (draagstructuren voor televisies); Ofertex (textielproducten); Supergum (plastic voor auto’s), Tip Top Toys Star (Interstar speelgoed); Twitoplast (plastic accessoires); en Yardeni Locks (sluitingsmechanismen). Veel van deze bedrijven leveren onderdelen die op de internationale markten worden verkocht onder verschillende merknamen.[122]

Het verhaal van een Palestijnse dadelkwekerij in de Jordaanvallei: telen met ongelijke wapens[123]

Zestien kilometer ten noorden van de Dode Zee beheert Zuhair Al-Manasreh het grootste Palestijnse landbouwontwikkelingsproject op de Westelijke Jordaanoever. Op een gebied van zo’n 300 hectare rondom de stad Jericho in de Jordaanvallei kweekt ‘Nakheel Palestine for Agricultural Investment’ dadelbomen. Het bedrijf bestaat drie jaar en de verwachting is dat het dit jaar met zijn 20 000 bomen tussen de 400 en 600 ton hoogwaardige Mejdool-dadels zal produceren voor de export.

Dit is slechts een minimaal deel van wat zijn Israëlische concurrenten in de Jordaanvallei uitvoeren. Dankzij de ruime overheidssubsidies konden de Israëlische kolonisten industriële boerderijen vestigen en overspoelen ze de markten.

De Palestijnen in de Jordaanvallei worden geconfronteerd met beperkingen op het gebruik van land en water en op het bouwen, waardoor bedrijven zoals Nakheel Palestine niet met gelijke wapens concurreren. Zonder degelijke opslag- en koelsystemen moeten de Palestijnse boeren hun prodcuten snel verkopen, voordat ze bederven. Door de Israëlische controleposten en de beperkingen op het goederenverkeer betekent dit een ware uitdaging.

Desondanks zegt Al-Manasreh dat het telen van dadels een strategische keuze is om de Palestijnse aanwezigheid en landbouw in de Jordaanvallei te behouden. Zonder voldoende water kunnen de Palestijnen maar weinig andere gewassen telen. Terwijl boerderijen in de nederzettingen nieuwe, diepe waterputten mogen boren, zorgen de beperkingen op het watergebruik voor de Palestijnen ervoor dat zij slechts kunnen beschikken over oudere, ondiepere putten met zoutachtig brak water. Dadels zijn een van de weinige landbouwproducten die bestand zijn tegen dit water van slechte kwaliteit. Vermits dadels meestal als half gedroogd fruit worden verkocht, zijn ze langer houdbaar en goed bestand tegen de langdurige vertragingen aan Israëlische controleposten en haventerminals waaraan Palestijnse exportgoederen worden onderworpen .

“Gezien de huidige situatie is de Palestijnse investering in dadels de juiste keuze voor de Jordaanvallei,” legt Al-Manasreh uit. ”In de Jordaanvallei is er veel landbouwgrond die door de Palestijnse boeren werd achtergelaten wegens gebrekkige toegang tot water. Wanneer land braak ligt, kan het makkelijk in beslag worden genomen door boerderijen uit de nederzettingen. Onze strategie bestaat er niet alleen in geld te verdienen, maar ook de Palestijnse productie draaiende te houden en Palestijnse boeren stimulansen te geven om gewassen te telen.”

Met als doel een concreet alternatief te bieden voor tewerkstelling op boerderijen in de nederzettingen, heeft Nakheel Palestine momenteel 40 voltijdse werknemers en 100 seizoensarbeiders in dienst. Er zijn plannen om in de komende twee jaar nog eens 24 000 extra dadelbomen te planten. Zo hoopt Al-Manasreh zijn personeelsbestand te kunnen verdrievoudigen.

▲Arbeiders sorteren dadels voor de export bij ‘Nakheel Palestine for Agricultural Investment’.

Maar tot de Israëlische beperkingen voor de Palestijnen in de Jordaanvallei worden opgeheven, is het weinig waarschijnlijk dat het bedrijf op volle toeren zal kunnen draaien. De boerderijen van de onderneming zijn verspreid over land binnen Area C. Door de belemmeringen en het gebrek aan ontwikkeling in Area C moest het bedrijf van nul beginnen bouwen, vaak zonder de haast onmogelijk te krijgen vergunningen. Om arbeiders en goederen tussen hun boerderijen en naar de markten te transporteren, moest Nakheel Palestine zelf landbouwwegen aanleggen. Ze moesten hun eigen elektriciteitsnetwerk uitbouwen om werkplekken en irrigatiesystemen van stroom te voorzien. Dit netwerk alleen al kostte reeds meer dan 100 000 dollar. Het bedrijf wordt ook geconfronteerd met beperkingen op de bouw van magazijnen en met (nog niet uitgevoerde) bevelen tot afbraak voor één van zijn reservoirs, een waterput, een opslagruimte, een rusthuis voor veldarbeiders en een computerwerkplaats. Nakheel Palestine heeft bij het Israëlische Hooggerechtshof drie zaken aangespannen tegen de afbraakbevelen.

▲ Palestijnen oogsten dadels in de Tomer-nederzetting in de Jordaanvallei.
Foto: Jean-Patrick Perrin

Dadels uit de Jordaanvallei

Dadels uit de bezette Jordaanvallei zijn een van de opvallendste landbouwproducten uit de nederzettingen. Ze zijn in de rekken van supermarkten over de hele wereld te vinden.

Meer dan 80 procent van de dadels uit de nederzettingen van de Jordaanvallei wordt geteeld voor de uitvoer.[124] In 2011 voerde Israël 25 000 ton dadels uit, waarvan 12 000 ton werden geproduceerd in de nederzettingen van de Jordaanvallei. Veel van deze dadels zijn de populaire Mejdool-dadels. Israël produceert meer dan 50 procent van de Mejdool-dadels ter wereld, waarvan de helft wordt geteeld in de nederzettingen van de Jordaanvallei.[125]

De Palestijnen produceren slechts 2 500 ton dadels in de bezette gebieden, waarvan zo'n 300 ton wordt uitgevoerd, vooral naar de Golfstaten.[126]

De grootste Israëlische exporteur van dadels is de firma Hadiklaim. Hadiklaim lijkt al zijn dadels te bestempelen als producten uit Israël, waardoor het voor de consument moeilijk is om een onderscheid te maken tussen dadels uit Israël zelf of uit de bezette Jordaanvallei.

▲ Dadels te koop in Nederland. Op het etiket staat "West Bank", waardoor de consument niet kan weten of de vruchten uit de Israëlische nederzettingen komen, dan wel van Palestijnse producenten. Bij navraag verklaarde de verkoper dat de dadels afkomstig waren uit de Tomer-nederzetting in de Jordaanvallei.
Foto: Willemijn Leenhouts/Cordaid

3.3 Betrokkenheid van Europese ondernemingen

Naast de handel in goederen uit de nederzettingen zijn sommige internationale ondernemingen ook zelf actief in de nederzettingen, onder meer via het leveren van diensten of ondersteuning voor de infrastructuur. Deze activiteiten omvatten bijvoorbeeld de bouw van transportinfrastructuur, het leveren van transportdiensten aan nederzettingen, het leveren van uitrusting aan controleposten, het leveren van beveiligingsdiensten aan bedrijven in nederzettingen, het ontginnen van niet-hernieuwbare grondstoffen of rechtstreekse investeringen in fabrieken in de nederzettingen.

Hieronder een aantal opvallende voorbeelden (gebaseerd op recente informatie uit diverse bronnen):

- **G4S**, de Brits-Deense multinational, levert via zijn Israëlische dochtermaatschappij beveiligingsdiensten en uitrusting aan Israëlische controleposten, aan gevangenissen die Palestijnen uit de bezette Palestijnse gebieden vasthouden binnen Israël en aan private ondernemingen in de nederzettingen. Na druk vanuit het maatschappelijk middenveld verklaarde G4S dat het enkele van de controversiële overeenkomsten zou beëindigen tussen 2012 en 2015.[127]

- **Alstom**, de Franse multinational, is betrokken bij het sneltramproject dat in werking trad in 2011 en dat, in overtreding met het internationaal recht, Jeruzalem verbindt met de nabijgelegen nederzettingen. Eind 2011 kondigde Alstom aan dat het zijn aandeel in het projectconsortium zou verkopen, maar tot nu toe is het daar niet in geslaagd. Als leverancier van de tramstellen blijft Alstom ook betrokken bij het lopende onderhoud ervan.[128]

- **Veolia**, de Franse multinational, is eveneens betrokken bij het sneltramproject in Jeruzalem, onder meer via een meerderheidsaandeel in de onderneming die de trams uitbaat. Als gevolg van campagnes en negatieve publiciteit verklaarde Veolia dat het zijn aandelen zou verkopen, maar tot nog toe werd het daarin tegengehouden door de openbare vervoersautoriteit van Jeruzalem met wie het contractuele verplichtingen heeft. Via zijn Israëlische dochtermaatschappijen heeft Veolia ook een overeenkomst voor de afvalinzameling van een Israëlische legerbasis in de Jordaanvallei.[129]

- **Heidelberg Cement**, de Duitse cementfabrikant, bezit via zijn Israëlische dochtermaatschappij Hanson Israel een zand- en grindgroeve en twee betonfabrieken op de Westelijke Jordaanoever. De werkzaamheden in de groeve worden uitgevoerd in het voordeel van de Israëlische industrie en niet ten voordele van de bezette bevolking. Ze zijn dus in strijd met het internationaal recht. Heidelberg Cement heeft geprobeerd zijn activiteiten in de Westelijke Jordaanoever te verkopen, maar tot nu toe zonder succes.[130]

Sommige Europese bedrijven hebben de voorbije jaren hun activiteiten in de Westelijke Jordaanoever stopgezet nadat ze door het maatschappelijk middenveld en, in sommige gevallen, door hun overheid, werden gewezen op de aspecten inzake internationaal recht van hun activiteiten:

- **AssaAbloy**, de Zweedse slotenfabrikant, verplaatste de fabriek van het Israëlische bedrijf Mul-T-Lock, eigendom van AssaAbloy, van de industriezone Barkan in de Westelijke Jordaanoever naar een vestiging binnen de Groene Lijn. AssaAbloy kondigde de verhuis aan in 2008 nadat kritiek in een rapport van Zweedse ngo's werd overgenomen door de Zweedse overheid. Het bedrijf rondde de verplaatsing af in 2011.[131]

- **Deutsche Bahn**, de Duitse staatsspoorwegen, trok zich terug uit het hierboven vernoemde sneltramproject tussen Jeruzalem en Tel Aviv. Dat deed ze in maart 2011 na tussenkomst van de Duitse regering. De Duitse minister van Transport beschreef het project als "problematisch voor het buitenlands beleid en mogelijkerwijs een schending van het internationaal recht."[132]

- **Unilever**, de Brits-Nederlandse multinational, verhuist in 2012 de fabriek van het Israëlische bedrijf Beigel & Beigel, eigendom van Unilever, uit de Barkan-zone naar Israël zelf. Beigel & Beigel is een belangrijke producent en exporteur van pretzels, beschuiten en koekjes. De verhuis zou tegen december 2012 afgerond moeten zijn.[133]

Deze voorbeelden tonen welke weg bedrijven moeten volgen die nog zaken doen in de nederzettingen. Ze tonen ook aan dat regeringen een constructieve rol kunnen spelen om de betrokkenheid van bedrijven in de nederzettingen en bij de bezetting te stoppen en te voorkomen.

Ondernemingen die betrokken zijn bij schendingen van het internationaal recht lopen het risico op een rechtszaak. Bedrijven verbinden zich steeds meer tot internationale initiatieven inzake maatschappelijk verantwoord ondernemen (MVO), bvb. 'Ruggie Guidelines' (de UN Guiding Principles on Business and Human Rights - VN-richtlijnen inzake het bedrijfsleven en de mensenrechten) en de OESO-richtlijnen voor multinationale ondernemingen. Ze kunnen dan ook aansprakelijk gesteld worden. Beide initiatieven bieden een kader waarmee ondernemingen de impact van hun activiteiten op de mensenrechten (inclusief mogelijke inbreuken op het internationaal humanitair recht) kunnen beoordelen als onderdeel van hun MVObeleid. Ze geven bedrijven het advies om negatieve gevolgen van hun activiteiten op de mensenrechten te vermijden, zelfs indien ze zelf niet rechtstreeks bijdragen tot die gevolgen. Ze vragen ook aan overheden om afdoende begeleiding te verstrekken aan de bedrijven.[134]

De handel en investeringen tussen Europa en de nederzettingen ondersteunen de economische leefbaarheid en verdere groei van deze nederzettingen. Indien Europese regeringen hun engagement ten opzichte van het internationaal recht en vrede in het Midden-Oosten ernstig nemen, moeten ze dringend verder gaan dan alleen maar woorden en moeten ze deze economische banden aanpakken.

HOOFDSTUK 4 – EUROPEES BELEID TEN OPZICHTE VAN DE NEDERZETTINGEN

De Europese Unie hekelt en veroordeelt geregeld het Israëlische nederzettingenbeleid. Toch ondersteunt zij tegelijkertijd de leefbaarheid van de nederzettingen door hun producten aan te kopen. Door de invoer van goederen uit de nederzettingen te aanvaarden waarvan de oorsprong als 'Israël' staat aangeduid, keurt Europa bovendien ook stilzwijgend de geleidelijke uitbreiding van Israëls soevereiniteit goed. En door de verkoop toe te laten van producten uit de nederzettingen die ten onrechte het etiket "Made in Israël" meekrijgen, verzaken de overheden aan het wettelijk recht van consumenten op een geïnformeerde keuze inzake de aankoop van producten uit nederzettingen. Europese regeringen worden zich steeds meer bewust van de noodzaak om deze inconsistenties recht te zetten.

4.1 Goederen uit nederzettingen en bevoorrechte toegang tot de markt

Producten uit Israëlische nederzettingen in bezet Palestijns gebied mogen geen voordeel halen uit een bevoorrechte toegang tot de EU-markt. Dankzij het Associatieakkoord tussen de EU en Israël mogen Israëlische producten op de EU-markt worden gebracht tegen verlaagde invoertaksen. Vermits de EU nederzettingen niet erkent als onderdeel van Israël mogen producten uit de nederzettingen niet genieten van dit akkoord. Het Europees Gerechtshof bevestigde dit in 2010.[135] Hetzelfde geldt voor de toepassing van het vrijhandelsakkoord tussen de Europese Vrijhandelsassociatie (EVA) en Israël.

Israël, dat de nederzettingen wel als een integraal onderdeel van zijn grondgebied beschouwt, duidt de oorsprong van al zijn exportproducten, ook die uit de nederzettingen, aan als 'Israël'. Dit maakt het voor de EU en EVA moeilijk hun eigen wettelijke verplichtingen na te leven en goederen uit de nederzettingen uit te sluiten van voorkeursbehandeling.

Sinds 2005 hanteren de EU en de EVA een zogenaamde 'technische regeling' die de Europese douaneautoriteiten de mogelijkheid geeft om goederen uit nederzettingen te identificeren en ze van verlaagde invoertaksen uit te sluiten. De douaneautoriteiten moeten goederen uit Israël controleren via een lijst met postcodes van nederzettingen en zo bepalen of de plaats van oorsprong in Israël zelf ligt of in een nederzetting.[136]

De technische regeling legt de last van het identificeren van de goederen uit de nederzettingen bij de Europese douane in plaats van bij Israël als het exporterende land.Volgens de regeling moeten de douane en de importeurs elk document voor elk artikel dat uit Israël wordt ingevoerd, manueel controleren. Dit strookt niet met de normale verwerking van ingevoerde producten door de Europese douane, die via automatische IT-systemen verloopt. De meeste Europese douaneautoriteiten zien de controle van goederen uit nederzettingen niet als een prioriteit en het ontbreekt hen aan de gepaste middelen om dat te doen.

Blijkbaar is de technische regeling onvoldoende betrouwbaar om te vermijden dat goederen uit nederzettingen op de EU- en EVA-markten komen en dus ten onrechte een bevoorrechte toegang opeisen. Douane-inspecties in het VK hebben bovendien valse claims ontdekt, onder meer gevallen waarbij de opgegeven postcodes die van hoofdkantoren in Israël waren en niet van de eigenlijke productieplaats in de nederzettingen.[137]

De Europese Commissie heeft het probleem onlangs impliciet erkend door de verantwoordelijkheid voor het controleren van de plaats van oorsprong van de producten uit te breiden van de douane naar invoerbedrijven.[138] Deze wijziging van de technische regeling kan de algemene doeltreffendheid van het systeem verbeteren en het aantal producten uit de nederzettingen dat invoerrechten omzeilt, verminderen. Maar dit is geen vervanging voor een wettelijk gegronde oplossing.

Door de last van de identificatie van goederen uit de nederzettingen bij de Europeanen te leggen, laat de technische regeling Israël nog steeds toe de nederzettingen te behandelen als een integraal onderdeel van zijn grondgebied. Door de invoer van goederen uit de nederzettingen waarvan de oorsprong als 'Israël' vermeld staat te aanvaarden, stemmen de EU en de EVA stilzwijgend in met de geleidelijke uitbreiding van de soevereiniteit van Israël.

Om dit recht te zetten, zouden de EU en de EVA Israëlische exporteurs moeten verplichten zich te schikken naar de EU-verordeningen en de oorsprong van nederzettingsproducten correct en niet langer als 'Israël' aan te geven – zoals ook het Europees Parlement vraagt.[139] Dit zou de verantwoordelijkheid voor het onderscheiden van nederzettingsproducten verschuiven naar Israël als exporteur en de last op de Europese douane en importeurs verlichten.

"Israëlische nederzettingen in de bezette gebieden zijn illegaal en kunnen niet als deel van het Israëlische grondgebied worden beschouwd. Bijgevolg kunnen goederen die door Israëlische bedrijven in deze nederzettingen werden geproduceerd, niet worden beschouwd als goederen afkomstig uit Israël."

Europese Commissie[140]

4.2 Etikettering voor de consument

Naast het probleem inzake identificatie van de oorsprong van producten op het moment dat ze Europa binnenkomen, is er nog een tweede probleem inzake etikettering van diezelfde goederen in het verkooppunt van de consument. De kleinhandelaar is verantwoordelijk voor een duidelijke en nauwkeurige etikettering in het verkooppunt.

Onder het internationaal recht maken nederzettingen geen deel uit van de staat Israël. Maar zowel landbouw- als industrieproducten uit nederzettingen worden vaak verkocht als "Made in Israël",. Dit misleidt de consument. Steeds meer consumenten willen om ethische redenen producten uit de nederzettingen mijden. In weerwil van de Europese wetgeving inzake consumentenbescherming, wordt de consument echter het recht op die keuze ontzegd.

In 2009 reageerde de Britse regering op deze bekommernissen door een etiketteringrichtlijn goed te keuren die retailers informeert dat voedingsproducten uit nederzettingen het etiket "Product van de Westelijke Jordaanoever (product uit Israëlische nederzetting)" moeten krijgen en Palestijnse producten het etiket "Product van de Westelijke Jordaanoever (Palestijns product)".[141] Hoewel ze van vrijblijvende aard zijn, werden de richtlijnen gunstig onthaald door de voedingshandelaars en lijken ze door de grootste supermarkten te worden opgevolgd. Bovendien blijkt dat de meeste Britse supermarkten na de invoering van de richtlijn hebben besloten om voor hun huismerk niet langer voedingsproducten uit de nederzettingen aan te kopen.[142]

In mei 2012 kondigde Denemarken aan dat het een gelijkaardige etiketteringrichtlijn zou goedkeuren. Deze werd in oktober 2012 uitgevaardigd.[143] Steeds meer Europese regeringen overwegen soortgelijke acties. In mei 2012 beloofde de minister van Buitenlandse Zaken van de EU publiekelijk "de bestaande Europese wetgeving en de bilaterale akkoorden die van toepassing zijn op nederzettingsproducten volledig en doeltreffend uit te voeren" – wat ook de correcte etikettering van goederen uit nederzettingen inhoudt.[144]

In Zwitserland kondigde de grootste supermarktketen Migros aan dat zij tegen 2013 een correcte etikettering zou invoeren voor alle producten uit nederzettingen, zowel landbouw- als industriële producten.[145] Buiten Europa besliste de regering van Zuid-Afrika in augustus 2012 een mededeling te verspreiden waarin de correcte etikettering van goederen uit nederzettingen wordt vereist.[146]

"Dit is een maatregel die de consument duidelijk zal tonen dat deze producten vervaardigd werden in omstandigheden die niet alleen de Deense regering, maar ook de Europese regeringen hebben verworpen. Het is dan aan de consumenten om uit te maken of ze die producten al dan niet willen kopen. (...) Deze maatregel is niet gericht tegen Israël, maar tegen illegale nederzettingen."

Deense minister van Buitenlandse Zaken Villy Søvndal die de etiketteringrichtlijn aankondigt.[147]

▲ Dadels te koop in het VK. Overeenkomstig de etiketteringrichtlijn die de Britse regering in 2009 invoerde, vermeldt het label duidelijk dat het om "producten uit Israëlische nederzettingen" gaat. Foto: Quaker Peace and Social Witness

"Deze acties moeten worden toegejuicht en andere regeringen en bedrijven zouden dit voorbeeld moeten volgen." De etikettering van producten uit de nederzettingen is een "eenvoudige handeling [die] ons eraan herinnert dat nederzettingen een zware schending van het internationaal recht zijn en een instrument in een gevaarlijk project tot de facto annexatie".

Alon Liel, voormalig algemeen directeur van het ministerie van Buitenlandse Zaken van Israël en voormalig ambassadeur van Israël in Zuid-Afrika.[148]

Wetgeving inzake consumenten-bescherming en goederen uit de nederzettingen

De Europese wetgeving inzake consumentenbescherming, met onder meer de EU-Richtlijn 'Oneerlijke Handelspraktijken' (ROHP), geeft consumenten het recht op de informatie die zij nodig hebben om een geïnformeerde keuze te kunnen maken.[149] De ROHP werd in alle lidstaten van de EU omgezet in nationale wetgeving en de relevantie ervan op nederzettingsproducten werd bevestigd door de Europese Commissie[150] en anderen.[151] In mei 2012 riep de Raad Buitenlandse Zaken de lidstaten op om "de Europese wetgeving (...) die van toepassing is op nederzettingsproducten volledig en doeltreffend uit te voeren".

De ROHP verbiedt het verstrekken van onjuiste, bedrieglijke of mogelijkerwijs misleidende informatie die ertoe kan leiden dat de gemiddelde consument een keuze maakt die hij of zij anders niet zou hebben gemaakt. Op dezelfde manier verbiedt de Richtlijn het weglaten van relevante informatie die de gemiddelde consument nodig heeft om een geïnformeerde keuze te maken.

Wanneer een product uit een nederzetting het etiket "Product uit Israël" draagt, is dit een geval van misleidende informatie die verboden is onder de Richtlijn, aangezien de nederzettingen onder het internationaal recht niet tot het grondgebied van Israël behoren.

Wanneer een product uit een nederzetting het etiket "Product van de Westelijke Jordaanoever" draagt, kan dit eveneens worden beschouwd als misleidende informatie en een inbreuk op de Richtlijn.[152] Hoewel de nederzettingen feitelijk in de Westelijke Jordaanoever gevestigd zijn, kan worden betoogd dat de gemiddelde, vrij goed geïnformeerde consument een onderscheid moet kunnen maken tussen producten gemaakt door Palestijnse producenten die onder de bezetting leven en producten uit de illegale Israëlische nederzettingen die profiteren van de bezetting. Enkel op die manier kan de consument een op ethische redenen gebaseerd geïnformeerd besluit nemen.

De ROHP wordt aangevuld door meer gedetailleerde voorschriften inzake voedingsproducten. Voor verse producten is een aanduiding van het land van oorsprong verplicht, op een manier die de consument niet misleidt.[153]

Op basis van een nieuwe verordening die vanaf 2014 moet worden toegepast, mag de informatie over het land van oorsprong of de plaats van herkomst ook voor andere voedingsproducten niet misleidend zijn en is ze verplicht wanneer de afwezigheid ervan consumenten kan misleiden.[154]

Wat cosmeticaproducten betreft – wat relevant is voor de Ahava-producten die in een nederzetting worden gemaakt – zal een nieuwe EU-verordening inzake cosmetica, die vanaf 2013 moet worden toegepast, de aanduiding van de herkomst op het etiket van cosmeticaproducten verplicht maken over heel de EU.[155]

4.3 Zakelijke transacties van de private sector met de nederzettingen ontmoedigen

Internationale initiatieven voor maatschappelijk verantwoord ondernemen (MVO) bieden een kader voor overheidsmaatregelen die meer omvatten dan de correcte etikettering van nederzettingsproducten. De richtlijnen betreffende MVO, met inbegrip van de VN-richtlijnen inzake het bedrijfsleven en de mensenrechten en de OESO-richtlijnen voor multinationale ondernemingen, vragen dat overheden doeltreffend advies geven aan bedrijven over hoe ze doorheen al hun activiteiten de mensenrechten moeten naleven (zie hoofdstuk 3.3).

Aan de hand van officiële adviezen zouden de overheden importeurs en andere ondernemingen ertoe kunnen aansporen af te zien van economische transacties met de nederzettingen, met inbegrip van de aankoop van goederen uit nederzettingen of investeringen in de nederzettingen. Een bestaand voorbeeld is het standpunt van de Noorse regering over de Westelijke Sahara dat "handel, investeringen, ontginning van hulpbronnen en andere vormen van handelsactiviteiten" in dat grondgebied ontmoedigt.[156]

Dergelijke overheidsinitiatieven zouden kunnen voortbouwen op maatregelen die in sommige gevallen al door de private sector zijn genomen. In Noorwegen hebben twee van de grootste invoerders van fruit en groenten, BAMA en Coop, schriftelijke overeenkomsten met hun leveranciers in Israël waarin wordt verklaard dat fruit en groenten uit nederzettingen niet aan hen worden geleverd. In maart 2012 kondigde de VITA-keten, die de belangrijkste handelaar in Ahava-cosmeticaproducten was in Noorwegen, aan dat ze alle verkoop van nederzettingsproducten zou stopzetten. De keten haalde daartoe het officiële Noorse standpunt aan over de illegaliteit van de nederzettingen en riep Ahava op om zijn fabriek te verplaatsen naar het eigenlijke Israël. Hoewel andere winkels in Noorwegen nog steeds nederzettingsproducten verkopen, is de omvang van de Noorse handel met nederzettingen afgenomen als gevolg van deze acties van de private sector.[157]

Ook de meeste Britse voedingshandelaars hebben de verkoop van hun huismerken met producten uit nederzettingen stopgezet nadat de overheid de etiketteringrichtlijn had gepubliceerd. Groothandelaars beweren dat ze hun traceerbaarheidsmechanismen kunnen gebruiken om te bevestigen of goederen al dan niet uit de nederzettingen werden ingeslagen.

De Britse Co-operative Group ging nog een stap verder en legde alle handel stil met leveranciers die producten invoeren uit zowel de Israëlische nederzettingen als uit Israël zelf. De hoge kosten verbonden aan het traceren en controleren van deze producten zijn voor hen de reden om goederen uit deze nederzettingen uit te sluiten. De Co-op zegde al zijn contracten (ter waarde van £ 350 000) met vier van zijn Israëlische leveranciers (Agrexco, Mehadrin, Arava en Adafresh) op. Van hen is geweten dat ze ook producten uit de nederzettingen inslaan. Maar tegelijk beklemtoonde Co-op dat het gebruik blijft maken van leveranciers uit Israël die hun producten niet uit nederzettingen halen.[158]

4.4 De invoer van producten uit de nederzettingen verbieden

Hoewel de invoering van een etiketteringrichtlijn de consument in staat zou stellen zelf te kiezen of hij al dan niet producten uit de nederzettingen wil kopen, volstaat dit misschien niet om te beantwoorden aan de verplichting die de Europese regeringen hebben om - voor zover mogelijk - hun invloed uit te oefenen om schendingen van het internationaal humanitair recht te stoppen.[159]

Het toelaten van handel met de nederzettingen lijkt niet te stroken met het feit dat de Europese regeringen nederzettingen als illegaal erkennen en dat alle productie en verwerking in de nederzettingen verdere schendingen van het internationaal recht inhoudt. Onder artikel 215 van het EU-Verdrag zou de EU "beperkende maatregelen" kunnen aannemen om de invoer van producten uit de nederzettingen te verbieden.

De Ierse minister van Buitenlandse Zaken heeft reeds opgeroepen tot een verbod op de invoer vanuit nederzettingen voor heel Europa[160], maar zolang dit niet wordt goedgekeurd zouden individuele regeringen een dergelijk invoerverbod eenzijdig kunnen toepassen.

De Europese Commissie heeft bevestigd dat een lidstaat eenzijdig maatregelen kan goedkeuren om de handel te beperken, indien zij op basis van Verordening 260/2009 "haar actie kan rechtvaardigen op grond van overheidsethiek, openbare orde of openbare veiligheid... en dat zij daarbij de wetgeving van de EC niet schendt".[161] Het juridisch advies van James Crawford (zie hoofdstuk 1.2) voert aan dat een individuele lidstaat de handel met nederzettingen wettelijk zou kunnen verbieden en dat een dergelijke maatregel de bepalingen van de Wereldhandelsorganisatie niet schendt.

Een verbod op de invoer van goederen uit Israëlische nederzettingen is geen verbod op of boycot van de handel met Israël. Geen van de ondertekenaars van dit rapport is voorstander van een dergelijke boycot.

4.5 Nederzettingen uitsluiten van overeenkomsten en samenwerkingsinstrumenten met Israël

Zoals bij de hierboven besproken 'technische regeling', breidt Israël de territoriale reikwijdte van haar overeenkomsten met de EU uit om ook de nederzettingen te behelzen. Zij beschouwen deze als een integraal onderdeel van haar grondgebied in overeenstemming met haar nationale wetgeving. De EU echter erkent de nederzettingen niet als deel van Israël en is door haar eigen wetgeving verplicht de territoriale reikwijdte van haar overeenkomsten te beperken tot Israël, met de erkende grenzen van vóór 1967.

Verschillende voorbeelden tonen echter aan dat de inspanning van de EU om dit te garanderen tekortschieten:

Onder het **financieringsprogramma voor onderzoek en ontwikkeling FP7** voor 2007-2013 werd 1,13 miljoen euro overheidsgeld van de EU toegekend voor onderzoek door het Ahava-cosmeticabedrijf. Dit onderzoek vond plaats in een fabriek in een illegale nederzetting.[162] Onder hetzelfde programma heeft de EU ook 114 400 euro bijgedragen tot de 'Israeli Antiquities Authority', illegaal gevestigd in het geannexeerde Oost-Jeruzalem.[163] Door toe te staan dat haar overheidsgeld activiteiten in nederzettingen steunt, loopt de EU het risico haar verplichting te schenden om inbreuken van het internationaal humanitaire recht niet te ondersteunen of ertoe bij te dragen,.

De nieuwe **Overeenkomst inzake overeenstemmingsbeoordeling en aanvaarding van industrieproducten (ACAA),** die de handel in industriële producten tussen de EU en Israël vergemakkelijkt, bevat geen gepaste territoriale clausule zodat de toepassing ervan wordt beperkt tot het eigenlijke Israël. Het Europese Parlement bekrachtigde de overeenkomst in oktober 2012.[164] Tenzij Israël zelf de toepassing van de ACAA formeel beperkt tot het eigenlijke Israël, zal de uitvoering van de overeenkomst ertoe leiden dat de EU de rechtsbevoegdheid van de Israëlische overheden over de nederzettingen formeel erkent. Het ACAA uitvoeren zonder een bindende territoriale beperking zou bijgevolg de bestaande EU- en internationale wetgeving schenden en een gevaarlijk precedent scheppen.

De **overeenkomst tussen de EU en Israël inzake de burgerluchtvaart** die in juli 2012 werd ondertekend, bevat eveneens een zeer zwakke territoriale clausule. Deze geeft Israël het recht de bepalingen ervan ook toe te passen buiten de grenzen van de Groene Lijn.[165]

Het probleem kan worden opgelost indien de Europese en bilaterale overeenkomsten met Israël duidelijke territoriale bepalingen bevatten. Zodat hun toepassing wordt beperkt tot het eigenlijke Israël, ongeacht wat de nationale wetgeving van Israël hierover zegt. Ook zouden voorschriften voor samenwerkingsprogramma's wettelijke waarborgen moeten bevatten die de participatie uitsluiten van entiteiten die in nederzettingen gevestigd of werkzaam zijn.

In het geval van het FP7-programma gaf de Europese Commissie toe dat de bepalingen de deelname van entiteiten uit de nederzettingen niet voorkwamen.De Commissie erkende dat ze probeerden diegene die niet in aanmerking kwamen, eruit te "filteren" door middel van de lijst met de postcodes van de nederzettingen. Dit legt een extra bureaucratische last op de Commissie. Daarnaast sluit deze aanpak entiteiten zoals het Ahava-bedrijf, die actief zijn in een nederzetting maar een registratieadres binnen Israël gebruiken, niet uit. De opvolger van het FP7-programma, Horizon 2020, biedt de kans om een duidelijke wettelijke waarborg in te bouwen en te voorkomen dat het probleem zich opnieuw stelt. De ontwerpverordening die momenteel in het Europese Parlement wordt besproken bevat echter geen dergelijke bepaling.

Zoals in dit hoofdstuk werd aangetoond, bestaan er nog steeds uiteenlopende standpunten over de nederzettingen tussen Europese regeringen. Ook wat er in de praktijk mee gebeurt, verschilt. Niettemin groeit het besef dat deze inconsistenties moeten worden rechtgezet. Het laatste hoofdstuk stelt concrete maatregelen voor om het Europese beleid nauwer te doen aansluiten bij haar woorden.

HOOFDSTUK 5 – AANBEVOLEN MAATREGELEN VOOR EUROP ESE REGERINGEN EN DE EU

Gezien het standpunt van de Europese regeringen dat "nederzettingen illegaal en een obstakel voor de vrede zijn", moeten zij samen met de EU als geheel concrete maatregelen nemen om te garanderen dat hun beleid de verankering en verdere uitbreiding van de nederzettingen niet rechtstreeks of onrechtstreeks steunt. Zowel nationale regeringen als de EU kunnen een aantal haalbare maatregelen treffen.

Deze maatregelen zijn alleen gericht op illegale nederzettingen, niet op Israël. Hun goedkeuring zou de nadruk weer leggen op de Groene Lijn. Deze wordt door de uitbreiding van de nederzettingen uitgehold, maar is van cruciaal belang voor de leefbaarheid van de door de EU ondersteunde tweestatenoplossing. Het zou eveneens een signaal zijn dat de EU van plan is het internationaal recht te handhaven.

Verkoop en invoer van producten uit de nederzettingen

1. **Een correcte etikettering van alle producten uit de nederzettingen garanderen voor de consument.** Als minimummaatregel, in overeenstemming met de bestaande wetgeving inzake consumentenbescherming, moeten de Europese regeringen richtlijnen uitvaardigen om te verzekeren dat alle producten uit de nederzettingen (inclusief verwerkte goederen) correcte etiketten dragen. Zo kennen de consumenten hun ware oorsprong en kunnen zij een geïnformeerde keuze maken. Producten uit de nederzettingen moeten bijvoorbeeld een etiket krijgen "Westelijke Jordaanoever (Israëlische nederzettingen)" om ze duidelijk te onderscheiden van de producten vervaardigd in Israël én van Palestijnse producten. De Europese Commissie kan in heel Europa advies verlenen over de correcte etikettering van nederzettingsproducten en zo voor harmonisering zorgen.

2. **Bedrijven ontmoedigen om handel te drijven met en te investeren in de nederzettingen.** Als meer uitvoerige maatregel kunnen nationale regeringen officieel advies uitbrengen aan importeurs en andere bedrijven om af te zien van de aankoop van goederen uit nederzettingen en om alle overige handels- en investeringsovereenkomsten met nederzettingen te vermijden. De OESO-richtlijnen voor multinationale ondernemingen en de VN-richtlijnen inzake het bedrijfsleven en de mensenrechten kunnen als relevante internationale kaders worden gehanteerd. Bedrijven die betrokken zijn bij economische activiteiten in de nederzettingen kunnen ter verantwoording worden geroepen. Het standpunt van de Noorse regering over de Westelijke Sahara dat "handel, investeringen, ontginning van grondstoffen en andere vormen van handelsactiviteiten" in dat grondgebied ontmoedigt, kan als voorbeeld dienen.[166]

3. **De invoer van producten uit de nederzettingen verbieden.** Als verder reikende maatregel zouden regeringen nederzettingsproducten wettelijk kunnen uitsluiten van toegang tot de EU-markt. Handel in producten uit illegale nederzettingen strookt niet met het buitenlands beleid van de EU. Bovendien kan ze de aanhoudende schendingen van het internationaal recht rechtstreeks steunen of ertoe bijdragen, tenminste in gevallen van producten waarbij niet-hernieuwbare grondstoffen zoals water of mineralen worden gebruikt. De Ierse regering heeft opgeroepen tot een verbod in heel de EU op invoer vanuit de nederzettingen[167], maar tot dit wordt goedgekeurd, kunnen nationale regeringen een dergelijke maatregel toepassen. Een verbod op de invoer van goederen uit Israëlische nederzettingen is geen verbod op of boycot van de handel met Israël, waarvan de ondertekenaars van dit rapport geen voorstander zijn.

"Wij beschouwen het als noodzakelijk dat de EU de invoer stopzet van producten uit de nederzettingen die, in strijd met de EU-voorschriften inzake etikettering, op de markt worden gebracht met de aanduiding 'Israël' als plaats van herkomst."

Javier Solana, Richard von Weizsäcker, Helmut Schmidt, Romano Prodi, Felipe Gonzales, Lionel Jospin en 20 andere ex-Europese leiders[168]

"In tegenstelling tot wat u misschien denkt, handelen de lidstaten van de EU die deze maatregelen nemen, in het belang van Israël. Het zijn immers stappen die de Groene Lijn verdedigen en bekrachtigen."

Avraham Burg, voormalig voorzitter van de Knesset en voorzitter van het Joods Agentschap en van de Zionistische Wereldorganisatie, die zijn steun uitdrukt aan de Britse en Deense maatregelen tegen producten uit de nederzettingen.[169]

Nederzettingen uitsluiten van de Europese en bilaterale relaties met Israël

4. **Garanderen dat producten uit de nederzettingen niet genieten van een preferentiële toegang tot de markt.** Als aanvulling bij de bovenstaande maatregelen inzake verkoop en invoer van producten uit de nederzettingen, moeten de EU en de EVA de 'technische regeling' met Israël herzien. Om te garanderen dat alle producten uit nederzettingen daadwerkelijk worden uitgesloten van een voorkeursbehandeling, moet Europa erop aandringen dat Israëlische exporteurs de herkomst van de nederzettingsproducten correct aanduiden. Enkel zo kan de EU haar eigen voorschriften van de EU correct toepassen.

5. **Nederzettingen uitsluiten van bilaterale overeenkomsten en instrumenten tot samenwerking.** De EU en de nationale regeringen moeten garanderen dat de samenwerkingsovereenkomsten waarbij Israël betrokken is, niet kunnen worden toegepast op de nederzettingen.

- Hiertoe moeten alle overeenkomsten met Israël duidelijke territoriale bepalingen bevatten die hun toepassing beperken tot het eigenlijke Israël, ongeacht de nationale wetgeving van Israël. De recent bekrachtigde ACAA-overeenkomst van de EU[170], die geen gepaste territoriale clausule bevat, zou enkel mogen worden uitgevoerd indien Israël zelf de toepassing ervan formeel beperkt tot het eigenlijke Israël.

- Bepalingen voor samenwerkingsprogramma's, inclusief het door de EU gefinancierde onderzoeksprogramma Horizon 2020 dat momenteel wordt besproken, moeten wettelijke waarborgen bevatten die de participatie uitsluiten van entiteiten die in de nederzettingen gevestigd of werkzaam zijn.

- Nationale regeringen moeten dezelfde voorschriften en waarborgen toepassen in hun bilaterale relaties met Israël.

6. **Producten en bedrijven uit nederzettingen uitsluiten van openbare aanbestedingen.** Bij het uitschrijven van overheidsopdrachten, zoals catering of het leveren van uitrusting, moeten EU-instellingen, overheden en door de staat gefinancierde instanties specificeren dat geen producten of diensten uit nederzettingen mogen worden geleverd en dat bedrijven die actief zijn in de nederzettingen worden uitgesloten.[171] Dit moet gebeuren vooraleer Israël een ruimere toegang krijgt tot de markt voor overheidsopdrachten in de EU, zoals dat momenteel voorzien wordt in het Actieplan EU-Israël.

Financiële transacties naar de nederzettingen

7. **Organisaties die nederzettingen financieren uit de systemen voor belastingvermindering schrappen.** Nationale regeringen moeten garanderen dat schenkingen aan organisaties die geld geven aan Israëlische nederzettingen niet fiscaal aftrekbaar zijn. In september besloot de Noorse regering om het 'Karmel-instituttet', een Noorse organisatie die schenkingen inzamelde voor Israëlische nederzettingen, te schrappen van haar lijst van organisaties die in aanmerking komen voor fiscaal aftrekbare schenkingen. Dit kan als een voorbeeld dienen.[172]

8. **Financiële transacties ter ondersteuning van nederzettingen en aanverwante activiteiten voorkomen.** Als meer uitvoerige maatregel en zoals aanbevolen door de missiehoofden van de EU in de Bezette Palestijnse Gebieden, moeten regeringen beperkende maatregelen toepassen op alle financiële transacties van hun burgers, organisaties en ondernemingen die activiteiten in de nederzettingen ondersteunen en dus het internationaal recht schenden.[173] Bij gebrek aan gezamenlijke acties van de EU, kunnen dergelijke maatregelen worden toegepast door nationale regeringen.

Overige maatregelen

9. **Burgers ontmoedigen om eigendom te kopen in nederzettingen.** Nationale regeringen moeten burgers officieel adviseren geen eigendom te kopen in de nederzettingen. Hierbij kunnen ze hen attent maken op de illegaliteit van de nederzettingen, de twijfelachtige wettelijke titel van de meeste eigendommen in de nederzettingen en hun onzekere toekomst indien een Palestijnse staat tot stand komt. Verscheidene lidstaten van de EU hebben reeds dergelijk advies uitgebracht, maar het moet worden versterkt en toegepast door alle lidstaten.

10. **Richtlijnen uitbrengen voor Europese reisorganisatoren.** Zoals aanbevolen door de missiehoofden van de EU in de Bezette Palestijnse Gebieden, moeten nationale regeringen richtlijnen voor reisorganisatoren samenstellen om hun steun aan bedrijven actief in nederzettingen te vermijden, bijvoorbeeld hotels, busbedrijven, archeologische sites, enz.[174]

11. **Een lijst opstellen van bedrijven die de herkomst van nederzettingsproducten verkeerd aangeven.** Zoals gevraagd door het Europese Parlement moet de Europese Commissie een lijst opstellen van bedrijven die nederzettingsproducten uitvoeren en die volharden in de verkeerde opgave van de herkomst van die producten als 'Israël'. Deze maatregel zou de herziening van de technische regeling (nr. 4 hierboven) aanvullen.[175]

12. **Erop aandringen dat Israël de gegevens inzake nederzettingen voor de OESO opsplitst.** Europese regeringen en andere OESO-leden moeten eisen dat door Israël geleverde statistische gegevens steeds een onderscheid maken tussen het eigenlijke Israël en de nederzettingen, om te vermijden dat een internationaal onwettige situatie wordt bekrachtigd. Bij zijn toetreding tot de OESO in 2010 moest Israël zich ertoe verbinden opgesplitste statistieken te verschaffen wanneer het daarom werd gevraagd. Sindsdien heeft de OESO het evenwel nagelaten aan Israël te vragen om dat te doen.

VOETNOTEN

1. Raad van de Europese Unie (EU), 'Council Conclusions on the Middle East Peace Process' (8 december 2009): <http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/EN/foraff/111829.pdf>.
2 B'Tselem, 'By hook and by crook - Israeli Settlement Policy in the West Bank' (juli 2010): <http://www.btselem.org/download/201007_by_hook_and_by_crook_eng.pdf>.
3 The Rights Forum, 'Expansion of Israeli Settlements Expansion Monitor, October 2010 – October 2012' (19 oktober 2012).
4 United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Affairs (UN OCHA - Het Bureau voor de coördinatie van humanitaire zaken van de Verenigde Naties), 'Demolitions and Forced Displacement in the Occupied West Bank' (januari 2012): <http://unispal.un.org/pdfs/OCHA_Demolitions-Diplacement.pdf>.
5 UN OCHA, 'West Bank Movement and Access Update' (september 2012): <http://unispal.un.org/pdfs/WBmovement-access-OCHAupdate-0912.pdf>.
6 Palestijns ministerie van Nationale Economie en het Applied Research Institute - Jerusalem (ARIJ), 'The Economic Costs of the Israeli Occupation for the Occupied Palestinian Territory' (september 2011): <http://www.un.org/depts/dpa/qpal/docs/2012Cairo/p2%20jad%20isaac%20e.pdf>.
7 Internationaal Monetair Fonds, 'Macroeconomic and Fiscal Framework for the West Bank and Gaza: Fifth Review of Progress. Staff Report for the Meeting of the Ad Hoc Liaison Committee (AHLC)' (april 2010): <http://www.imf.org/external/country/wbg/RR/2010/041310.pdf>.
8 Wereldbank, 'Fiscal Crisis, Economic Prospects: The Imperative for Economic Cohesion in the Palestinian Territories. Economic Monitoring Report (EMR) to the AHLC', p.4 (september 2012): <http://siteresources.worldbank.org/INTWESTBANKGAZA/Resources/AHLCReportFinal.pdf>.
9 De gemiddelde waarde op jaarbasis van de Palestijnse invoer voor 2007-2011 bedroeg €15 miljoen. Europese Commissie DG Handel, 'EU Bilateral Trade with the Occupied Palestinian Territories' (21 maart 2012): <http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/september/tradoc_113382.pdf>.
10 Europees Parlement, 'Answer to European Parliamentary Question P-006190/2011' (19 juli 2011): <http://www.europarl.europa.eu/sides/getAllAnswers.do?reference=P-2011-006190&language=EN>; Europees Parlement, 'Answer to European Parliamentary Questions E-009280/11, E-009975/11' (6 december 2011): <http://www.europarl.europa.eu/sides/getAllAnswers.do?reference=E-2011-009975&language=EN>.
11 Raad van de EU, 'Council Conclusions' (8 december 2009), op. cit.
12 Volgens de Israëlische mensenrechtenorganisatie B'Tselem zijn er 124 nederzettingen die door de regering van Israël zijn erkend en ongeveer 100 niet-erkende nederzettingen die vaak worden vernoemd als 'voorposten' in de Westelijke Jordaanoever, de nederzettingen in Oost-Jeruzalem niet meegerekend. B'Tselem, 'Human Rights in the Occupied Territories - 2011 Annual Report', p. 32 (maart 2012): <http://www.btselem.org/download/2011_annual_report_eng.pdf>.
13 B'Tselem, 'By hook and by crook', op. cit., p. 10.
14 UN OCHA, 'The Humanitarian Impact of Israeli Settlement Policies' (januari 2012): <http://unispal.un.org/pdfs/OCHA_IsrSettlementPolicies.pdf>.
15 The Rights Forum, 'Expansion of Israeli Settlements', op. cit.
16 B'Tselem, 'By hook and by crook', op. cit.
17 Human Rights Watch (HRW), 'Separate and Unequal' (december 2010): <http://www.hrw.org/reports/2010/12/19/separate-and-unequal-0>.
18 Wereldbank, 'Fiscal Crisis, Economic Prospects', op. cit., p.4.
19 Missiehoofden van de EU, 'Area C and Palestinian State Building' (juli 2011): <http://www.thecepr.org/images/stories/pdf/area%20c%20%20final%20report%20july%202011.pdf>.
20 Gezamenlijke verklaring van de EU-lidstaten die lid zijn van de Veiligheidsraad (20 december 2011): <http://ukun.fco.gov.uk/en/news/?view=PressS&id=708021082>.
2 UN OCHA, 'Demolitions and Forced Displacement in the Occupied West Bank', op.cit.
22 Displacement Working Group oPt, 'Demolition Summary Table' (8 oktober 2012).
23 Conventie van Genève (IV), artikel 53 (augustus 1949): < http://www.icrc.org/ihl.nsf/full/380>
24 UN OCHA, 'Demolitions and Forced Displacement in the Occupied West Bank', op.cit.
25 UN OCHA, 'The Planning Crisis in East Jerusalem: Understanding the phenomenon of "illegal" construction' (april 2009): <http://www.ochaopt.org/documents/ocha_opt_planning_crisis_east_jerusalem_april_2009_english.pdf>.
26 B'Tselem, 'Human Rights in the Occupied Territories', op. cit., p. 32.
27 Displacement Working Group oPt, (May 2012).
28 Dit wordt verergerd doordat het voor Palestijnen nagenoeg onmogelijk is om te reizen tussen de Westelijke Jordaanoever en Gaza.
29 UN OCHA, 'West Bank Movement and Access Update', op. cit.
30 UN OCHA, 'The Humanitarian Impact of Israeli Settlement Policies', op.cit.
31 Internationaal Gerechtshof (IGH), 'Legal Consequences of the Construction of a Wall in the Occupied Palestinian Territory', Advisory Opinion (9 juli 2004): <http://www.icj-cij.org/docket/files/131/1671.pdf>.
32 UN OCHA, 'West Bank Movement and Access Update', op.cit.
33 Vitullo, A. et al, 'Barriers to the access to health services in the occupied Palestinian territory: a cohort study' (samenvatting). In: The Lancet, 'Health in the Occupied Palestinian Territory 2012' (8 oktober 2012): <http://download.thelancet.com/flatcontentassets/pdfs/palestine2012/palestine2012-12.pdf>.
34 UN OCHA, 'West Bank Movement and Access Update', op. cit.
35 Wereldbank, 'Assessment of Restrictions on Palestinian Water Sector Development' (april 2009): <http://siteresources.worldbank.org/INTWESTBANKGAZA/Resources/WaterRestrictionsReport18Apr2009.pdf>.
36 B'Tselem, 'The Shared Water Sources and the Control over Them' (januari 2011): <http://www.btselem.org/water/shared_sources>.
37 Wereldbank, 'Assessment of Restrictions on Palestinian Water Sector Development', op.cit.
38 B'Tselem, 'The Gap in Water Consumption between Palestinians and Israelis' (januari 2012): <http://www.btselem.org/water/consumption_gap>.
39 Wereldbank, 'Assessment of Restrictions on Palestinian Water Sector Development', op.cit.
40 HRW, 'Separate and Unequal', op.cit., p. 62.
41 Wereldbank, 'Assessment of Restrictions on Palestinian Water Sector Development', op.cit.
42 B'Tselem, 'Dispossession and Exploitation: Israel's Policy in the Jordan Valley and Northern Dead Sea' (mei 2011): <http://www.btselem.org/sites/default/files/201105_dispossession_and_exploitation_eng.pdf>.
43 UN OCHA, 'Demolitions and Forced Displacement in the Occupied West Bank', op.cit.
44 UN OCHA, 'How Dispossession Happens: the Humanitarian Impact of the Takeover of Palestinian Water Springs by Israeli Settlers' (maart 2012): <http://www.ochaopt.org/documents/ocha_opt_springs_report_march_2012_english.pdf>.
45 Ibid.
46 Artikel 55 van de Haagse Conventie beperkt het recht van bezettingsmachten op het gebruik van de waterbronnen van het bezette gebied tot militaire behoeften. Haagse Conventie, 'Convention (IV) respecting the Laws and Customs of War on Land and its annex: Regulations concerning the Laws and Customs of War on Land', artikel 55 (oktober 1907): <http://www.icrc.org/ihl.nsf/FULL/195?OpenDocument>.
47 Volgens de Wereldbank waren de waterputten van Bardala 1 (geboord in 1968) en Bardala 2 (1979) er de oorzaak van dat het waterpeil in de Palestijnse waterputten met 2 meter per jaar zakte. Wereldbank, 'Assessment of Restrictions on Palestinian Water Sector Development', op.cit., p. 12. De putten legden de bronnen droog die werden gebruikt door Bardala en een nabijgelegen dorp, Ein al-Beida; Mekorot verdeelde water uit de putten aan beide dorpen. Zie B'Tselem, 'Thirsty for a Solution: The Water Shortage in the Occupied Territories and its Solution in the Final Status Agreement' (juli 2000), p. 31: <http://www.btselem.org/publications/summaries/200007_thirsty_for_a_solution>.
48 In 2008 pompte Mekorot 8,3 miljoen m3 water op uit beide waterputten en voorzag Bardala en een ander Palestijns dorp, Cardala, van 4,7 miljoen m^3. Zie B'Tselem, 'Dispossession and Exploitation', op. cit., p. 21.
49 HRW, 'Separate and Unequal', op.cit., p. 78.
50 Who Profits, "Jordan River Herbs": <http://whoprofits.org/company/jordan-river-herbs> geraadpleeg op 23 oktober 2012.
51 Oxfam International, 'On the Brink. Israeli settlements and their impact on Palestinians in the Jordan Valley' (juli 2012), p. 17: <http://www.oxfam.org/sites/www.oxfam.org/files/bp160-jordan-valley-settlements-050712-en_1.pdf>.
52 Ibid.
53 Kav LaOved (Worker's Hotline), 'Working for Survival: Labor conditions of Palestinians working in settlements' (15 december 2010): <http://www.kavlaoved.org.il/media-view_eng2f0a.html?id=3048>. Zie ook: Kav LaOved, 'Employment of Palestinians in Israel and the Settlements: Restrictive Policies and Abuse of Rights' (augustus 2012): <https://docs.google.com/file/d/0B7QADw8e4Uf-b2FxaVBUdC1nbmc/edit?pli=1>.
54 UN OCHA, 'Israeli Settler Violence in the West Bank' (november 2011): <http://www.ochaopt.org/documents/ocha_opt_settler_violence_FactSheet_October_2011_english.pdf>.
55 Ibid.
56 Yesh Din, 'Law Enforcement upon Israeli Civilians in the West Bank' (maart 2012): <http://www.yesh-din.org/userfiles/file/datasheets/LawEnforcement_datsheet_Eng_March_2012_Final.pdf>.
57 Yesh Din, 'Police investigation of vandalization of Palestinian trees in the West Bank' (oktober 2012): <http://www.yesh-din.org/userfiles/file/datashеets/DS%20Trees%20Oct,%202012%20Eng.pdf>.
58 B'Tselem, 'Land Expropriation and Settlements in the International Law' (januari 2012): <http://www.btselem.org/settlements/international_law>.
59 Haagse Conventie, artikel 43, op.cit.
60 Veiligheidsraad van de Verenigde Naties (UNSC), Resolutie 242 (S/RES/242) (22 november 1967): <http://unispal.un.org/unispal.nsf/0/7D35E1F729DF491C85256EE700686136>.
61 IHG, ''Wall case', op. cit. para.120; UNSC, Resolutie 446 (S/RES/446) (22 maart 1979), par. 1 en 3: <http://unispal.un.org/UNISPAL.NSF/0/BA123CD-ED3EA84A5852560E50077C2DC>; Raad van de EU, 'Council Conclusions on the Middle East Peace Process' (14 mei 2012): <http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_Data/docs/pressdata/EN/foraff/130248.pdf>.
62 James Crawford SC, 'Third Party Obligations with respect to Israeli Settlements in the Occupied Palestinian Territories' (januari 2012), par. 70: <http://www.tuc.org.uk/tucfiles/342/LegalOpinionIsraeliSettlements.pdf>.
63 Haagse Conventie, artikels 53 en 55 op. cit.; Internationaal Comité van het Rode Kruis (ICRC), 'Customary IHL Study: Rule 51': <http://www.icrc.org/customary-ihl/eng/docs/v1_rul_rule51>; Internationaal Verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten (ICCPR), artikel 1 (maart 1976): <http://www2.ohchr.org/english/law/ccpr.htm>.
64 Haagse Conventie, artikel 43, op.cit.; Theo Boutruche en Marco Sassoli, 'Expert Opinion On International Humanitarian Law Requiring of the Occupying Power to Transfer Back Planning Authority to Protected Persons Regarding Area C of the West Bank', esp. p.25 – 26 (februari 2011): <http://rhr.org.il/heb/wp-content/uploads/62394311-Expert-Opinion-FINAL-1-February-2011.pdf>.
65 Conventie van Genève (IV), artikels 49 en 53, op.cit.; Raad van de EU, 'Council Conclusions' (8 december 2009), op. cit., par. 6.
66 IHG, 'Wall Case', para.163, at 3(A), op.cit.; Raad van de EU, 'Council Conclusions' (8 december 2009), op. cit., par. 6.
67 ICCPR, artikel 12, op.cit; ICRC, Commentary on Geneva Convention (IV) Article 27, para.1, at 1(A): <http://www.icrc.org/ihl.nsf/COM/380-600032?OpenDocument>.
68 IHG, 'Wall Case', para.163, at 3(D); ICRC, 'Customary IHL Study: Rule 144': <http://www.icrc.org/customary-ihl/eng/docs/v1_rul_rule144.
69 Crawford, 'Third Party Obligations', par. 91, op. cit.
70 In het geval van Namibië verklaarde het IHG dat derde landen moeten "afzien van het aanknopen van economische en andere vormen van relaties of transacties met Zuid-Afrika ten behoeve van of met betrekking tot Namibië die zijn bevoegdheid over het grondgebied kunnen verankeren." IHG, 'Legal Consequences for States of the Continued Presence of South Africa in Namibia (South-West Africa) notwithstanding security Council Resolution 276 (1970)', Advisory Opinion (21 June 1971) paras.124 – 125): <http://www.icj-cij.org/docket/files/53/5597.pdf>. Volgens Crawford heeft dit principe een intrinsieke flexibiliteit en hangt de kwestie of bepaalde transacties de plicht tot niet-erkenning schenden af van de feiten van het specifieke geval. "Economische en andere transacties… zouden geoorloofd kunnen zijn zolang ze niet dienen om de bevoegdheid over het grondgebied te "verankeren"; kan worden beschouwd als gewoon regeringsbeleid; of de lokale bevolking (i.e. Palestijnen) ten goede komen." Crawford, 'Third Party Obligations', paras. 49, 51 en 91, op.cit.
71 Al Haq, 'Illegality of Settlement Produce: An International and EU Law Perspective', Legal Brief, wordt verwacht.
72 Crawford, 'Third Party Obligations', para.125, op.cit.
73 Haagse Conventie, artikel 43, op.cit.; Crawford, 'Third Party Obligations', par.87 – 88, op.cit.
74 Crawford, 'Third Party Obligations', para. 90, op.cit.
75 Peace Now, 'Instead of tax hikes, stop indulging the settlements. Peace Now's proposal to save NIS 1.6 billions' (juli 2012): <http://settlementwatch-eastjerusalem.files.wordpress.com/2012/07/peacenowsavingsplan.pdf>.
76 B'Tselem, 'By Hook and By Crook', op,cit., p. 42.
77 Peace Now, 'Instead of tax hikes, stop indulging the settlements', op.cit.
78 'Europese Raad, 'Presidency Conclusions', Annex IV, Declaration on the Middle East Peace Process (16 en 17 juni 2005): <http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/85349.pdf>.
79 Interim Association Agreement the European Community and the Palestinian Liberation Organisation (PLO) (juli 1997): <http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2004/june/tradoc_117751.pdf>; Interimovereenkomst tussen de EVA en de PLO (1998): <http://www.efta.int/~/media/Documents/legal-texts/free-trade-relations/palestinian-authority/EFTA-Palestinian%20Authority%20Free%20Trade%20Agreement.pdf>.
80 Europees Parlement, 'Statement of Dacian Cioloş, EU Commissioner for Agriculture' (26 september 2011): <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+CRE+20110926+ITEM-017+DOC+XML+V0//EN>.
81 United Nations Conference on Trade and Development (UNCTAD - Conferentie van de Verenigde Naties voor Handel en Ontwikkeling), 'Report on UNCTAD assistance to the Palestinian people: Developments in the economy of the occupied Palestinian territory' (13 juli 2012): <http://unctad.org/meetings/en/SessionalDocuments/tdb59d2_en.pdf>.
82 Oxfam International, 'On the Brink', op.cit.
83 Ibid, p.11
84 UNCTAD, 'Report on UNCTAD assistance to the Palestinian people', op.cit.
85 Oxfam International, 'On the Brink.', op.cit. .
86 Gisha – Legal Center for Freedom of Movement, 'The Gaza Cheat Sheet': <http://www.gisha.org/content-moduls.asp?lang_id=en&p_id=1232> geraadpleegd op 23 oktober 2012.
87 Persoonlijke communicatie met de Israëlische organisatie Gisha - Legal Center for Freedom of Movement (22 oktober 2012).
88 Wereldbank, 'Fiscal Crisis, Economic Prospects', op. cit.
89 ARIJ, 'The Economic Costs of the Israeli Occupation, op. cit.; Wereldbank 'Fiscal Crisis, Economic Prospects', op. cit.
90 Internationaal Monetair Fonds, 'Macroeconomic and Fiscal Framework for the West Bank and Gaza', op. cit..
9 Wereldbank, 'Palestinian Economic Prospects: Gaza Recovery and West Bank Revival. Economic Monitoring Report to the AHLC' (juni 2009): <http://siteresources.worldbank.org/INTWESTBANKGAZA/Resources/AHLCJune09Reportfinal.pdf>.
92 Wereldbank, 'Fiscal Crisis, Economic Prospects', op. cit.
93 Europese Commissie, Ontwikkeling en Samenwerking - EuropeAid, 'Occupied Palestinian Territory': <http://ec.europa.eu/europeaid/where/neighbourhood/country-cooperation/occupied_palestinian_territory/occupied-palestinian-territory_en.htm>, geraadpleegd op 22 oktober 2012.
94 Persoonlijke communicatie met de Europese Commissie (25 oktober 2012). Een klein deel van dit bedrag gaat naar Palestijnse vluchtelingen in Libanon, Syrië en Jordanië via EU-financiering voor UNRWA (VN-organisatie voor hulpverlening aan Palestijnse vluchtelingen).
95 Wereldbank, 'Fiscal Crisis, Economic Prospects', op. cit.
96 Persbericht van de Europese Commissie, 'The European Commission announces new large-scale support the Occupied Palestinian Territory' (14 september 2012): < http://europa.eu/rapid/press-release_IP-12-964_en.htm>
97 Wereldbank, 'The Underpinnings of the Future Palestinian State: Sustainable Growth and Institutions. Economic Monitoring Report to the AHLC' (september 2010): <http://siteresources.worldbank.org/INTWESTBANKGAZA/Resources/WorldBankSep2010AHLCReport.pdf>.
98 Financial Times, 'Europe's road to a new Jerusalem' door Chris Patten (14 december 2009); <http://www.ft.com/intl/cms/s/0/91a8f82e-e8e4-11de-a756-00144feab49a.html>.
99 Who Profits, "Made in Israel": Agricultural Export from Occupied Territories. A flash report'- Appendix (mei 2012): <http://whoprofits.org/sites/default/files/agricultural_export___flash_report_0.pdf>; Sponser, 'Export Institute: export of fresh fruits and vegetables amounted in 2011 to approximately NIS 996 million' (8 februari 2012): <http://www.sponser.co.il/Article.aspx?ArticleId=20947>.
100 Wereldbank, 'Fiscal Crisis, Economic Prospects', op. cit., p.13; persoonlijke communicatie met de Wereldbank (oktober 2012).

101 In 2010 bedroeg de totale uitvoer van Israël naar de EU € 11,1 miljard of $ 15,35 miljard. Europese Commissie DG Handel, 'EU Bilateral Trade with Israel' (21 maart 2012): <http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/september/tradoc_113402.pdf>; Israëlisch Centraal Bureau voor de Statistiek, 'Exports to European Union, by Industry': <http://www.cbs.gov.il/hodaot2011n/16_11_205t2.htm> geraadpleegd op 23 oktober.

102 Het cijfer van de OESO omvat de hele bevolking van Oost-Jeruzalem en de bezette Golanhoogten. In sectorale termen vertegenwoordigen deze gebieden, volgens de OESO, 7,8% van de landbouwproductie van Israël en 2,4% van zijn industriële productie; dit is een weerspiegeling van het grote volume van de landbouwproductie in de nederzettingen in de Jordaanvallei. OESO, 'Study on the Geographic coverage of Israeli data': <http://www.oecd.org/els/48442642.pdf>.

103 Vijfjaarsgemiddelde voor 2007-2011. Europese Commissie DG Handel, 'EU Bilateral Trade with the Occupied Palestinian Territories' (21 maart 2012): <http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/september/tradoc_113382.pdf>

104 Who Profits, '"Made in Israel" report', op. cit.

105 Ibid; Who Profits, 'Mehadrin Group': <http://www.whoprofits.org/company/mehadrin-group>; Who Profits, 'Arava Export Growers': <http://www.whoprofits.org/company/arava-export-growers>; Who Profits, 'Hadiklaim - Israeli Date Growers Cooperative': <http://www.whoprofits.org/company/hadiklaim-israel-date-growers-cooperative>; allen geraadpleegd op 23 oktober 2012.

106 Who Profits, 'Forbidden Fruit. The Israeli Wine Industry and the Occupation' (april 2011): <http://whoprofits.s483.sureserver.com/sites/default/files/WhoProfits-IsraeliWines.pdf>.

107 Prosper Palestine, 'Unveiled: European Trade & Investment Relationships with Companies in Israeli Settlements in the Occupied Palestinian Territories' (juli 2011).

108 Regionale Raad van de Jordaanvallei, 'The Jordan Valley – A General Description': <www.jordanvalley.org.il/?categoryId=38842> geraadpleegd op 19 oktober 2012.

109 Research & Development Center in de Jordaanvallei, 'Agriculture in the Valley': <http://www.mop-bika.org.il/130651/haklaut_babika> (in het Hebreeuws) geraadpleegd op 19 oktober 2012.

110 Ibid.

11 Ibid.

112 Ibid; Who Profits, '"Made in Israel" report', op. cit.

113 Oxfam International, 'On the Brink', op. cit.

114 Haagse Conventie, artikel 53 en 55, op. cit.

115 Who Profits, 'Ahava: Tracking the Trade Trail of Settlement Products' (april 2012): <http://whoprofits.org/sites/default/files/ahava_report_final.pdf>; Who Profits, 'Ahava Dead Sea Laboratories': <http://www.whoprofits.org/company/ahava-dead-sea-laboratories> geraadpleegd op 19 oktober 2012.

116 Ibid.

117 Who Profits, 'SodaStream: A Case Study for Corporate Activity in Illegal Israeli Settlements'(januari 2011): <http://www.whoprofits.org/sites/default/files/WhoProfits-ProductioninSettlements-SodaStream.pdf>; Who Profits, 'SodaStream (The Soda Club Group)': <http://www.whoprofits.org/company/sodastream-soda-club-group> geraadpleegd op 19 oktober 2012.

118 B'Tselem, 'The Hidden Agenda: The Establishment and expansion plans of Ma'ale Adummim and their Human Rights ramifications', p. 9 (december 2009): <http://www.btselem.org/download/200912_maale_adummim_eng.pdf>.

119 Who Profits, 'SodaStream report', op. cit.

120 Ibid.

121 Who Profits, 'Keter Plastic (Keter Group)': <http://www.whoprofits.org/company/keter-plastic-keter-group> geraadpleegd op 24 oktober 2012; Prosper Palestine, 'Unveiled', op. cit.

122 Who Profits: <http://www.whoprofits.org/> geraadpleegd op 24 oktober 2012; Prosper Palestine, 'Unveiled', op. cit.

123 Gebaseerd op veldonderzoek door Europese ontwikkelingsorganisaties, 2012.

124 Research & Development Center in de Jordaanvallei, 'Agriculture in the Valley' op. cit.

125 Who Profits, '"Made in Israel" report', op. cit.

126 Interview met een ambtenaar van het Palestijnse ministerie van Landbouw, januari 2012.

127 Dan Watch, 'G4S retreat from settlements drags out' (17 oktober 2011): <http://www.danwatch.dk/en/articles/g4s-retreat-settlements-drags-out/105>; Who Profits, 'Group4securicor (G4S)': <http://www.whoprofits.org/company/group4securicor-g4s> geraadpleegd op 23 oktober 2012; G4S, 'G4S Update – April 2012'(april 2012): <http://www.business-human-rights.org/media/documents/company_responses/g4s-israel-apr-24-2012.pdf>.

128 Globes, 'Alstom to bid in Tel Aviv light rail tenders' (11 oktober 2012): <http://www.globes.co.il/serveen/globes/docview.asp?did=1000789231&fid=1724>; Who Profits, 'Alstom': <http://www.whoprofits.org/company/alstom> geraadpleegd op 11 oktober 2012; Methodist Church in Groot-Brittannië, 'Report of the Joint Advisory Committee on the Ethics of Investment (JACEI)' (2012): <http://www.methodistconference.org.uk/media/118236/29%20jacei.pdf>.

129 Veolia Environnement, 'The Jerusalem Light Rail Transit (JLRT)': <http://www.veolia.com/en/medias/focus-on/jlrt.htm> geraadpleegd op 11 oktober 2012; Who Profits, 'Veolia Environnement': <http://www.whoprofits.org/company/veolia-environnement> geraadpleegd op 11 oktober 2012; Methodist Church in Groot-Brittannië, 'Report of the JACEI' op. cit.

130 Heidelberg Cement, persoonlijke communicatie (oktober 2012). Who Profits, 'Heidelberg Cement': <http://www.whoprofits.org/company/heidelberg-cement> geraadpleegd op 11 oktober 2012.

131 De onderneming volgde alle aanbevelingen van het rapport op, behalve de regeling van de financiële vergoeding voor de Palestijnse familie op wiens land de installaties van de onderneming werden gevestigd. Informatie verschaft door Diakonia (oktober 2012). Zie: Diakonia, 'Illegal Ground: Assa Abloy's business in occupied Palestinian territory' (oktober 2008): <http://www.diakonia.se/Documents/public/IN_FOCUS/Israel_Palestine/Report_Illegal_Ground/Report_Mul-T-lock_081021.pdf>; Who Profits, 'Removing Mul-T-Lock and Assa Abloy from Who Profits' Database': <http://www.whoprofits.org/content/removing-mul-t-lock-and-assa-abloy-who-profits%E2%80%99-database> geraadpleegd op 11 oktober 2012.

132 Financial Times, 'Deutsche Bahn pulls out of Israel project' (9 May 2011): <http://www.ft.com/intl/cms/s/0/4b6b59fc-7a4b-11e0-bc74-00144feabdc0.html>; Corporate Watch, 'Deutsche Bahn withdraws new railway line project from Tel Aviv to Jerusalem' (10 mei 2011): <http://www.corporatewatch.org/?lid=3979>; Brief van de Duitse minister van Transport, Peter Ramsauer, aan de CEO van de Deutsche Bahn AG, Rüdiger Grube betreffende de verbintenis van DB International GmbH in Israël (16 februari 2011).

133 Unilever, persoonlijke communicatie, oktober 2012. Who Profits, 'Unilever': <http://www.whoprofits.org/company/unilever> geraadpleegd op 24 oktober 2012.

134 "Bij de vervulling van hun plicht inzake bescherming moeten staten ... doeltreffend advies geven aan bedrijven over hoe ze doorheen al hun activiteiten de mensenrechten moeten naleven". 'UN Guiding Principles on Business and Human Rights: Implementing the United Nations "Protect, Respect and Remedy" Framework'. Rapport van de Speciale Vertegenwoordiger van de Secretaris-Generaal, John Ruggie (21 maart 2011): <http://www.ohchr.org/Documents/Issues/Business/A-HRC-17-31_AEV.pdf>; 'OESO-richtlijnen voor multinationale ondernemingen. Editie 2011': <http://www.oecd.org/investment/investmentpolicy/48004323.pdf>.

135 Vonnis van het Europees Gerechtshof (Vierde Kamer), 'Brita GmbH v Hauptzollamt Hamburg-Hafen' (25 februari 2010): <http://curia.europa.eu/juris/celex.jsf?celex=62008CJ0386&lang1=en&type=NOT&ancre>.

136 Europese Commissie, 'Technische Regeling EU-Israël': <http://ec.europa.eu/taxation_customs/customs/customs_duties/rules_origin/preferential/israel_ta_en.htm>

137 Zie debat in het House of Commons over de EU-Israël Handelsovereenkomst, Column 313 WH (27 januari 2010): <http://www.publications.parliament.uk/pa/cm200910/cmhansrd/chan31.pdf>.

138 Officieel Publicatieblad van de Europese Unie, 'Bericht aan importeurs. Invoer vanuit Israël in de EU. (2012/C 232/03)' (3 augustus 2012): <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2012:232:0005:0005:nl:PDF>.

139 Deze herziening is dringend voordat de Conventie over de preferentiële pan-Euro-Mediterrane oorsprong wordt uitgevoerd, want anders zouden producten uit nederzettingen kunnen worden verhandeld als "Israëlische producten" via een ander land in de buurt en volgens de preferentiële invoer in de EU kunnen binnenkomen. Europees Parlement, 'European Parliament resolution on the proposal for a Council decision on the conclusion of the regional Convention on pan-Euro-Mediterranean preferential rules of origin (2012/2519(RSP))' (10 februari 2012): <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=MOTION&reference=B7-2012-0061&language=EN>.

140 Europees Parlement, 'Joint answer given by Mr De Gucht on behalf of the Commission' (26 september 2012): <http://www.europarl.europa.eu/sides/getAllAnswers.do?reference=E-2012-007239&language=DA>.

141 UK Department for Environment, Food and Rural Affairs, 'Technical advice: labelling of produce grown in the Occupied Palestinian Territories' (10 december 2009): <http://archive.defra.gov.uk/foodfarm/food/pdf/labelling-palestine.pdf>.

142 The Ecumenical Council for Corporate Responsibility, 'UK and Irish supermarkets' policies and practices regarding the sourcing of goods produced in Israeli settlements in the occupied Palestinian territories' (juni 2011): <http://www.eccr.org.uk/module-Downloads-prep_hand_out-lid-33.html>.

143 Deens ministerie van Voeding, Landbouw en Visserij, 'Labelling of foods from Israel and the Occupied Palestinian Territories' (5 oktober 2012): <http://www.foedevarestyrelsen.dk/Foedevarer/Maerkning/Oprindelsesmaerkning_af_foedevarer/Maerkning%20af%20f%c3%b8devarer_fra_Israel_hhv_de_besatte_palaestinensiske_omraader/Sider/forside.aspx> (in het Deens).

144 Raad van de EU, 'Council Conclusions' (14 mei 2012), op. cit.

145 Migros Magazin, 'Migros deklariert Produkte aus israelischen Siedlungen'(28 mei 2012): <http://www.migrosmagazin.ch/migros-welt/migros-woche/artikel/migros-woche-22-2012>.

146 Regering van Zuid-Afrika, 'Statement on the Cabinet meeting of 21 August 2012' (21 augustus 2012): <http://www.info.gov.za/speech/DynamicAction?pageid=461&sid=30027&tid=80792>.

147 Politiken, 'Israeli settlement produce label' (18 mei 2012): <http://politiken.dk/newsinenglish/ECE1628790/israeli-settlement-produce-label/>.

148 The Guardian, 'For Israelis, Palestinian oppression is out of sight and out of mind', door Alon Liel (27 juni 2012): <http://www.guardian.co.uk/commentisfree/2012/jun/27/made-in-israel-erasing-green-line>.

149 Zie Europese Commissie, 'Richtlijn Oneerlijke Handelspraktijken (ROHP)': <http://ec.europa.eu/consumers/rights/index_en.htm>

150 Europees Parlement, 'Answer given by Mr Füle on behalf of the Commission to written question E-2605/10' (1 juli 2010): <http://www.europarl.europa.eu/sides/getAllAnswers.do?reference=E-2010-2605&language=EN>.

151 Brits Under-Secretary for Business, Innovation and Skills – zie UK Parliament House of Commons Hansard Written Answers, 'Origin Marking: Israel', Column 797W (17 juli 2012): <http://www.publications.parliament.uk/pa/cm201213/cmhansrd/cm120717/text/120717w0007.htm)>; Juridisch Advies door Kieron Beal, Daniel Machover, Sarah McSherry, Phil Shiner end Rosa Curling, 'Advice on the Labelling of goods from the Occupied Palestinian Territories' (16 mei 2009): <http://lphr.org.uk/old/publications/advice/Labelling_Advice_Beal.pdf>.

152 Beal et al Opinion, op. cit., par. 3.11.

153 Officeel Publicatieblad van de Europese Unie, 'Uitvoeringsverordening (EU) Nr. 543/2011 van de Commissie van 7 juni 2007 tot vaststelling van nadere bepalingen voor de toepassing van Verordening (EG) nr. 1234/2007 van de Raad, wat de sectoren groenen en fruit en verwerkte groenten en fruit betreft', Bijlage I, Deel A, par.4.: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2011:157:0001:0163:NL:PDF>.

154 Officieel Publicatieblad van de Europese Unie, 'Verordening (EU) Nr. 1169/2011 van 25 oktober 2011 betreffende de verstrekking van voedselinformatie aan consumenten', artikels 7(1)(a) en 26 (2)(a): <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2011:304:0018:0063:NL:PDF>; deze verordening werd van kracht in december 2011 en moest vanaf december 2014 worden toegepast.

155 Officieel Publicatieblad van de Europese Unie, 'Verordening (EG) 1223/2009 van 30 november 2009 betreffende cosmetische producten', hoofdstuk 6, artikel 19 (1)(a): <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2009:342:0059:0209:nl:PDF>.

156 "(…) Noorwegen is van mening dat de internationale gemeenschap als één blok moet handelen om druk uit te oefenen op de partijen om tot een oplossing te komen. Noorwegen vindt het belangrijk om tegelijker tijd af te zien van acties die zouden kunnen worden beschouwd als een erkenning van de situatie in de Westelijke Sahara. Om handel, investeringen, ontginning van hulpbronnen en andere vormen van handelsactiviteiten te vermijden die niet stroken met de belangen van de lokale bevolking en die bijgevolg een schending kunnen inhouden van het internationale humanitaire recht, ontmoedigt de Noorse overheid dergelijke activiteiten in de Westelijke Sahara." Niet-officiële vertaling van: Noorse ambassade in Marokko, 'Bakgrunn for bedrifter med interesse for virksomhet i Marokko; Vest-Sahara': <http://www.norvege.ma/Norsk/marokko/fakta/Samfunnsansvar/> geraadpleegd op 12 oktober 2012.

157 Norwegian People's Aid, 'RAPPORT: Norske sparepenger investeres i okkupasjonen'(9 mei 2012): <http://www.folkehjelp.no/no/nyheter/2012/?module=Articles&action=Article.publicShow&ID=19080>.

158 The Co-operative, 'The Co-operative and the illegal Israeli settlements': <http://www.co-operative.coop/join-the-revolution/our-plan/tackling-global-poverty/ethical-trading-and-human-rights/the-co-operative-and-the-illegal-israeli-settlements> geraadpleegd op 22 oktober 2012.

159 Zie ICRC, 'Customary IHL Study: Rule 144', op. cit.

160 In oktober 2011 verklaarde minister van Buitenlandse Zaken Eamon Gilmore in het Ierse parlement: "Ik zou elke maatregel op EU-niveau ondersteunen om producten uit nederzettingen uit te sluiten van toegang tot de EU." Houses of the Oireachtas, 'Written Answers - Human Rights issues', para. 99 (25 oktober 2011): <http://debates.oireachtas.ie/dail/2011/10/25/00070.asp>. In mei 2012 kondigde Gilmore aan dat Ierland, indien "de zaken bleven verergeren" in de bezette Palestijnse gebieden, een voorstel kan formuleren tot "de uitsluiting uit de EU van producten uit nederzettingen". De minister voegde hieraan toe dat "wij geen verboden of boycots tegen Israël steunen en dat dit ook niet de kwestie is, maar dat de producten uit illegale nederzettingen een afzonderlijke en specifieke aangelegenheid vormen". Houses of the Oireachtas, 'Priority Questions - Middle East Peace Process', para.103 (22 mei 2012): <http://debates.oireachtas.ie/dail/2012/05/22/00004.asp>.

161 Europees Parlement, 'Antwoord op Europese Parlementaire Vraag E-000047/11' (7 februari 2011): <http://www.europarl.europa.eu/sides/getAllAnswers.do?reference=E-2011-000047&language=EN>.

162 Europees Parlement, 'Anwoord op Europese Parlementaire Vraag P-006190/2011' (19 juli 2011): <http://www.europarl.europa.eu/sides/getAllAnswers.do?reference=P-2011-006190&language=EN>.

163 Europees Parlement, 'Antwoord op Europese Parlementaire Vragen E-009280/11, E-009975/11' (6 december 2011): <http://www.europarl.europa.eu/sides/getAllAnswers.do?reference=E-2011-009975&language=EN>.

164 Overeenkomst inzake overeenstemmingsbeoordeling en de aanvaarding van industrieproducten: <http://ec.europa.eu/world/agreements/downloadFile.do?fullText=yes&treatyTransId=14229>.

165 Persbericht Europese Commissie, 'Aviation: Israel to join Europe' (31 juli 2012): <http://ec.europa.eu/transport/modes/air/international_aviation/common_aviation_area/doc/2012-07-31-aviation-israel-to-join-europe.pdf>.

166 Noorse ambassade in Marokko, op. cit.

167 Houses of the Oireachtas (25 oktober 2011), op. cit., para. 99.

168 Open brief aan de voorzitter van de Europese Raad, 'EU must sanction Israel over its refusal to obey international law and must recognize the State of Palestine' (2 december 2010): <http://www.romanoprodi.it/documenti/eu-must-sanction-israel-over-its-refusal-to-obey-international-law-and-must-recognize-the-state-of-palestine_2401.html>.

169 The Independent, 'Even I – an Israeli – think settlement goods are not kosher' door Avraham Burg (7 juni 2012).

170 Overeenkomst inzake overeenstemmingsbeoordeling en de aanvaarding van industrieproducten, op. cit.

171 Europees Parlement, 'Joint answer given by Mr De Gucht on behalf of the Commission', op. cit.

172 Het Noorse ministerie van Financiën verklaarde haar intentie om te garanderen dat het systeem van belastinaftrek geen organisaties ten goede komt die handelingen ondersteunen of ertoe bijdragen die in strijd zijn met het internationaal recht. Norwegian People's Aid, 'No more tax deductables for funding settlements in occupied territory' (20 september 2012): <http://www.npaid.org/en/news/?module=Articles&action=Article.publicShow&ID=19664>; persbericht van het Noorse ministerie van Financiën (20 september 2012): <http://www.regjeringen.no/en/dep/fin/News/news/2012/karmel-instituttet-utelukkes-fra-gavefra.html?id=699411>.

173 Missiehoofden van de EU, 'Report: East Jerusalem 2011' (januari 2012).

174 Ibid.

175 Europees Parlement, 'Resolutie inzake preferentiële pan-Euro-Mediterrane oorsprongsregels' (10 februari 2012), op. cit.